Розділ І

"Ти гадаєш, що це вбивство?"

— Ти гадаєш, що це вбивство? — спитав капітан Горбатюк.

— Не виключено, — зітхнув капітан Попенко. — Для самогубства підстав жодних. Для втечі — теж. Справи у фірмі чудові Прибутки ростуть. Нещодавно придбав у балерини оперного театру "Тойоту". Здоров'я нівроку. У коханні щастить. Восени збирався одружитися. Як то кажуть, фортуна усміхалася з усією прихильністю.

— А якихось зловживань, порушень у фірмі не помічалося?

— Жодних. Я сам перевіряв. Він проходив свідком у справі одного підприємства. Мав із ними ділові контакти. В інших клієнтів у звітності плутанина. У нього — повний ажур.

— Може, кудись поїхав. До батьків абощо.

— Нема в нього батьків, — мовив Анатолій Петрович. — Інтернатський. Мати-одиначка померла, як йому було три роки. І родичів близьких нема. Самостійний був хлопець. Всього досяг власними силами. Без підтримки. Я таких поважаю.

— Що ти про нього вже в минулому часі — "був", "був"!..

— Та ні... просто... шкода хлопця, якщо... Він мені сподобався.

— Раз сподобався, — переконано сказав Степан Іванович, — значить, живий.

— А де ж він подівся? Мав подзвонити чотири дні тому — мені треба було дещо уточнити, — і… Саме чотири дні тому, виявляється, зник. "Тойота" у дворі стоїть, нікому нічого не сказав, нікого не попередив…

— А наречена?

— Плаче, побивається. Каже, подзвонив їй зранку… У той день вони мали йти в театр, дівчина страшенно любить оперу… "Вибачай, я мушу на день виїхати у справах. Не хвилюйся. Завтра приїду". А вчора були її іменини І він не приїхав, навіть не подзвонив, не дав телеграми.

— Вони не сварилися? — уточнив капітан Горбатюк.

— Ні. Навпаки, каже, він був такий ніжний напередодні. Пропонував пришвидшити термін весілля, не чекати, поки здадуть новий будинок в експлуатацію. Пожити в нього на винайнятій квартирі. Хоча до цього соромився своєї "Воронячої Слобідки".

— Він мешкає не сам? Ти з сусідами говорив?

— Говорив. Він їх ні про що не попереджав. Хоча стосунки у них товариські, добрі. Там живе пара пенсійного віку. Теж щиро переживають.

— Може, рейдери наїхали на фірму?

— Хто його зна, — знизав плечима капітан Попенко. — Взагалі-то він хлопець спортивний. Першорозрядник із боксу. І зв'язки в спортивних колах має. Міг спробувати самотужки з ними поборотися…

— Кімнату оглядав?

— Оглядав. Навіть не довелося зламувати. У сусідів був ключ. Він їм лишав запасний. Про всяк випадок. Там у них течуть батареї. Всі речі на місці. Записки ніякої не знайшли.

— Як його звуть?

— Жора Лук'яненко. Георгій Іванович.

— Ти хочеш, щоб я зайнявся цією справою? — майже ствердно запитав Степан Іванович.

— Хочу.

— Але ти ж знаєш, що на мені й так дві незакінчені…

— Знаю. Але в мене весь час перед очима і він, і його наречена, і навіть ті сусіди-пенсіонери… Вони так просили мене: "Знайдіть, знайдіть нашого Жору…". Вони вірять, що він живий… Що я міг їм сказати? Що ми цим не займаємося?

— І ти сказав, що в тебе є друг, який знайде.

— Звідки ти знаєш?

— Бо знаю тебе з дитинства. Сказав?

— Сказав, — опустив очі капітан Попенко.

— Отже, виходу в мене нема?

— Нема.

Розділ II

Дідусь підносить сюрприз. Тато вирішує питання. Женя торжествує.

У житті Жені Киселя сталася несподівана, прямо-таки фантастична зміна.

Скільки Женя себе пам'ятав, жили вони дуже скромно, щоб не сказати біднувато. Не те щоб машини або ж там дачі, але й вбрання доладущого у сім'ї завжди бракувало. То збирали гроші на чобітки мамі, то на плащ татові, то на пальто Жені. І раз у раз мама, зітхаючи, йшла до сусідів позичати десятку до післязавтра.

Женин тато, Василь Сергійович Кисіль, працював головним інженером на маленькому заводі, мама редактором у видавництві технічної літератури, і удвох вони ледь-ледь мали, як то кажуть, "прожитковий мінімум", бо одержували "голу зарплатню".

І раптом…

Раптом дідусь, мамин тато, що все життя працював кореспондентом у газеті і теж позичав у сусідів та у співробітників, написав п'єсу, комедію, і та комедія несподівано "пішла" одразу в кількох муздрамтеатрах. Називалася вона "Шапка товариша Мономахова" і висміювала українську бюрократію.

Публіка, за відгуками очевидців, аж на підлогу лягала від сміху.

У сім'ї зазвучали нові, нечувані раніше слова: "прем'єра", "аншлаг", "накладка", "помреж", "ВААП", "відсотки", "гонорар"…

Останні три були не лише словами. Ім'я "Марина Дмитрівна" стало у сім'ї дорогим (у буквальному розумінні) і звучало святково.

Коли дзвонила дідусеві Марина Дмитрівна з ВААПу, дідусь червонів, як дитина, і радісно перепитував:

— Скільки-скільки?! Що ви кажете! Ну-у! З мене могорич!

Тата у цей час якраз підвищили на роботі. Він тепер став заступником директора з постачання. І от одного вечора відбулася історична розмова.

— Васю! — урочисто сказав татові дідусь. — Час уже мати свій шматок землі. Щоб вирощувати для Женчика якусь цибулинку, картоплину, морквину без радіації та нуклідів. Я вчора був ув одному селі, сімдесят кілометрів від міста, роблю нарис про голову сільради. Розговорилися Він мене питає: "У вас дача є?" — "Ні, — кажу, — нема поки що". — "То що ви за журналіст, та ще й драматург! У мене в селі уже сорок один дачник. Ану ходімо!" Повів він мене. Показує. Розвалюха. Дах провалився, стеля впала. Але місце — казка! На пагорбі. Внизу луг, річечка. За нею ліс. Простір. Я стільки неба ніде, здається, не бачив. Вишневий садок, всього кілька дерев, правда. Сарай без покрівлі, всередині акації ростуть. Та й у дворі акації. Бур'янище, будяки, дереза, бузина — джунглі. Кропива — вище голови. "Десять років, — каже, — ніхто не живе. В сільради на балансі. Тримали спершу для одного високопосадовця. Того зняли. Тоді для другого, той в іншому місці побудувався. Купуйте. Майже даром. Знесете, побудуєтесь. Як у раю житимете...". Я як глянув — закохався у те місце з першого погляду. Васю! Давай будуватися. Га? Мої гроші, твої зв'язки, ділові контакти, енергія...

— А мої сльози і в тюрму передачі?! Ні! — вигукнула мама.

— Ти що, дочко?! Жодного порушення закону! Все офіційно, на кожен гвіздок — документ, квитанція. Але без контактів, без ділових зв'язків я не потягну.

Довга була розмова. Мама й бабуся вагалися, відраджували. (І справді, скільки надій було на ті несподівані дідові гроші!)

А дід уже малював натхненні картини: він сидить на балконі нового будинку, замріяно озирає мальовничий краєвид, пише наступну п'єсу. А в саду тато дерева підрізує, а мама на городі з сапкою. А бабуся біля плити порається, щось у неї на пательні шкварчить запаморочливо смачнюче. А Жені з Вітасиком і не видно — ген-ген до річки побігли.

Тато теж запалився. Він хоч і не писав п'єс, але був із характером.

У себе на роботі він весь час вирішував питання. Інші начальники не вирішували, люди йшли до нього, і він вирішував. І його за це всі поважали. Так він завжди говорив мамі, яка тільки підсміювалася, бо вдома всі питання вирішувала теща.

— Будемо будуватись! — несподівано твердо сказав тато, вислухавши всі міркування дружини (тобто мами) і тещі (тобто бабусі).

Женя збагнув, що цього разу тато таки "вирішив питання".

І ви ж розумієте, що Женя підтримав не маму і бабусю, а дідуся й тата. Бо ж які можуть бути вагання, коли йдеться про будинок у селі, поряд із лісом, лугом і річкою? Де роздолля й небо, якого нема ніде! І краєвид, що аж очі вбирає (дідусеві слова)!

Отож з рахунком три-два чоловіча фракція перемогла жіночу.

Зрозумівши, що нічого не поробиш, жіноча фракція одразу переорієнтувалася й почала сперечатися з приводу майбутнього проекту (кімнат мусить бути п'ять, а не три, щоб не сиділи один в одного на голові, і кухня з окремим входом, щоб увесь чад не йшов у хату, і…), але то вже деталі.

Головне — питання про будівництво дачі було вирішено.

Розділ III

Перша розмова з Ірою Іващенко. Гугнявий

Наречена Жори Лук'яненка щось приховувала. Знала, та не говорила. Це капітан Горбатюк відчув одразу.

Перш ніж зустрітися, капітан вирішив попитати про неї, дізнатися якомога більше. Він добре знав, як багато важить перша зустріч, яка забезпечує ступінь довіри, щирості, відвертості.

Ірина Іващенко була, як то кажуть, з інтелігентної, літературно-мистецької родини. Батько її — театральний художник, щоправда, не провідний, але досить відомий у театральних колах. Мати — бібліотекар. Окрім Ірини, в сім'ї було ще двоє дітей, молодших за неї, брат і сестра, школярі, семикласник і третьокласниця.

Ірина працювала лаборантом на кафедрі української літератури педінституту. Й училася там-таки на другому курсі вечірнього. Причому вступила не відразу, три роки поспіль складала іспити, поки не домоглася свого. Отже, інтереси, запити її були цілком певні.

Що ж зв'язувало цю "філологічну" дівчину з комерсантом, колишнім дитбудинківцем із неповною середньою освітою, явно нелітературних зацікавлень? Попри всі позитивні відгуки про Жору Лук'яненка, виявилося, що біографія його мала деякі не дуже світлі сторінки, й оточення певний час було не бездоганним.

Ще в інтернаті він зв'язався з кримінальною компанією, побував навіть у колонії. Правда, потім "зав'язав", і останні роки, після армії, нарікань на нього з боку правоохоронних органів не було. І все-таки...

Капітан вирішив не викликати Іру до себе, а зустрітися в інституті, у звичній для неї обстановці.

Почала працювати приймальна комісія, і в коридорах інституту товпилися абітурієнти та їхні батьки.

Капітан у цивільному нічим не вирізнявся серед цього строкатого люду. Він довго спостерігав за дівчиною, не підходячи до неї. Обличчя в неї було гарне і розумне. Високе чоло, майже не фарбовані, ледь-ледь підведені великі блакитні очі, яскраво-червоні, натурального кольору, якісь не дорослі, дитячі губи.

Іноді, беручи папери і відповідаючи комусь, вона усміхалася дуже гарною променистою усмішкою, але це не змінювало невеселого виразу її обличчя. Вона здавалася втомленою.

Як не намагався капітан спостерігати за нею обережно, але вона відчула — вже двічі погляди їхні зустрілися. І хоч капітан одразу опускав очі, він устигав помітити її докір: що вам, мовляв, треба… Час уже було підходити.

І він підійшов.

— Добридень!.. Ви, здається, вже закінчуєте?

В очах її промайнув переляк, тривога.

— Це… ви… дзвонили? — в неї пересохло в горлі від хвилювання.

Капітан пильно глянув на неї:

— Ні. Я не дзвонив.

Вона зблідла. Зрозуміла, що сказала зайве. І одразу усміхнулася:

— Пробачте, я думала, що це ви… З приводу вступу…

Але він бачив, що вона примусила себе усміхнутися. І що дзвінок був не з приводу вступу. Та капітан вирішив не показувати їй цього. Хай думає, що він повірив.

— Я не дзвонив, але дуже шкодую, що не дзвонив, — Степан Іванович усміхнувся якомога щиріше. — Мабуть, треба було таки спершу подзвонити. Ви зараз додому? Ходімте, я вас трошечки проведу. Дорогою побалакаємо.

Вона стрепенулася, наче її вдарило електричним струмом.

— Хто ви? Що вам треба?

Він нахилився до неї і стиха проказав, щоб не чули сторонні:

— Не хвилюйтесь. Я з міліції. Хочу допомогти вам… знайти Жору.

Вона глянула на нього розгублено і безпомічно. І було в її погляді якесь заперечення. Наче вона не хотіла його допомоги. А може, це йому просто здалося…

…Вони йшли через Ботанічний сад, повз лавки, на яких сиділи втомлені приїжджі з клумаками, бабусі з вередливими онуками, щасливі закохані…

— Пробачте, що я ставитиму питання, які можуть здатися вам нетактовними. Але для того, щоб…

— Не треба! — перебила вона його. — Я все розумію. На нетактовні запитання я зможу гідно відповісти.

— Пробачте, — знітився капітан. — Я, звичайно, намагатимусь… Але будь-яке питання, що стосується особистих взаємин, може здатися…

— Не треба! Починайте! — знову перебила вона його. У голосі її було вже роздратування.

"Щось не те, — подумав капітан. — Я ще нічого не питав, а вона вже нервує… Спокійно, Стьопо! Спокійно!"

— Коли ви познайомилися з Лук'яненком?

— Це має для вас принципове значення? Допоможе вам його знайти? — іронічно скривила вона губи.

— Уявіть собі, що інколи…

— Будь ласка! Познайомилася я з ним півтора роки тому. На іменинах у подруги. Один із гостей привів його. Без запрошення. Спершу він мені не сподобався. Мені здалося, що він надто самовпевнений і навіть нахабний. Він приніс відро гвоздик. Просто у відрі. Взимку. Уявляєте, скільки це коштувало?.. Всі ахали.

Подруга розгубилася. А я пхикнула і сказала, що так робили тільки дореволюційні нижегородські купці. А в Африці діти з голоду вмирають. Якщо у вас так багато грошей — перекажіть у Дитячий фонд… У нього так спалахнули очі, я думала, він мене вдарить. Але він тільки зітхнув: "Пробачте. Я більше не буду…"

І вона зітхнула.

Капітан Горбатюк не перебивав її. Уміти слухати — одна з головних професійних чеснот слідчого.

Іра, мабуть, і не збиралася всього цього розповідати. Просто так вийшло.

Коли вона замовкла, він сказав:

— Мені багато хорошого говорили про нього. Різні люди… А коли різні говорять однаково — це, мабуть, правда.

— Правда, — тихо сказала вона. Губи в неї тремтіли.

— Його треба знайти, — твердо сказав капітан. — І якомога швидше. Не можна гаяти ні хвилини. І ви мусите допомогти мені в цьому.

— Як? — підвела вона очі на нього.

— Ви повинні сказати мені все, що знаєте. Все-все.

— Я… я нічого не знаю. Клянусь вам.

— Хто дзвонив вам по телефону? Тільки не кажіть, що з приводу вступу. Це неправда!

Вона густо почервоніла і мовчки втупилася в землю.

— Зрозумійте, Ірочко, справа, може, серйозніша, ніж ви гадаєте. Ви, мабуть, читали, знаєте, що злочинці, які шантажують підприємців, не зупиняються ні перед чим… Вони погрожували вам?

Дівчина ледь помітно хитнула головою.

— І, звичайно, казали, щоб міліції — ні слова?

Вона знову хитнула головою.

— Але я вже знаю, що вони дзвонили… Отже… Вони, звичайно, вимагали грошей… Але у вас же немає грошей.

Іра підвела очі на Степана Івановича.

— Вони не вимагали грошей. Хоча… я знаю його банківські рахунки. І він зробив доручення на моє ім'я. Я не хотіла, але він наполіг… Сказав, що так йому буде спокійніше. Я… я навіть запропонувала гроші тому, хто дзвонив… але…

— Що ж їм було треба?

— Тільки щоб я не заявляла в міліцію про зникнення Жори…

— Але ж із вами вже розмовляв капітан Попенко…

— Вони цього, мабуть, не знають… І я… не сказала… Бо… "Якщо заявиш, шукати доведеться тебе!" — сказав той, гугнявий.

— Гугнявий?

— Ну… голос у нього був такий…

— А що він сказав про Жору?

— Що Жора живий, просто затримується.

— Гм… — капітан замислився. — Хочуть виграти час… Коли він дзвонив?

— Сьогодні вранці.

— Додому?

— Ні. Сюди. В приймальну комісію. Я ще не відразу змогла підійти. Він чекав хвилин п'ять.

— Отже, обізнаність стопроцентна. Очевидно, телефон приймальної комісії дав їм Жора?

— Мабуть.

— Пробачте, Ірочко… Жора вам розповідав про своє дитинство, минуле?

— Розповідав. Усе. І про інтернат, і про колонію…

— Вибачте… Але я до того, що тут можуть бути замішані колишні дружки.

— Я теж так подумала… Але… що ж робити? — у голосі її був відчай. — Ви думаєте, він живий?

— Сподіваюсь.

— І як же його знайти?

— Будемо думати. Ви, звичайно, зі мною не зустрічалися, нічого мені не говорили. Спокійно собі працюйте…

— "Спокійно"… Саме те слово.

— Пробачте…

— Та що ви весь час пробачаєтесь! Хіба в цьому справа…

— Поки що мені доводиться пробачатися, бо я ще нічого не зробив. Але будемо думати.

— Думайте! Я вас прошу! — вона подивилась на нього таким благальним поглядом, що капітан Горбатюк відчув незручність.

Що він їй міг обіцяти? Поки що нічого.

Розділ IV

Завалійки. Надежда Кринична. Баба Секлета

Хоч називалося село не дуже поетично — Завалійки, — але виявилося воно справді надзвичайно мальовничим і гарним. Суцільні садки і городи. Море зелені, як справедливо сказав дідусь. А місце, де стояла ота за безцінь куплена дідом розвалюха, було чи не найкращим у селі. На пагорбі над річкою.

Справді, простір, небо, краєвид — все, як говорив дідусь. І бур'яни непролазні, і кропива вища голови, і сарай без даху, звідки витикаються вже кількаметрові зарості акації.

Жені сподобалось надзвичайно.

Вони з Вітасиком (авжеж, без вірного Жениного друга Вітасика Дорошенка не обійшлося) одразу пообдряпувалися об акацію, пообжалювалися об кропиву, бо почали ж усюди нишпорити.

Тільки в саму хату їх категорично не пустили. Хата була у небезпечно аварійному стані. Стеля, як уже мовилося, прогнила від дощів і впала; переламаний, як хребет, сволок трикутником упирався в долівку.

Дранки, мов чудернацькі перехрещені списи та шаблюки, стирчали врізнобіч. Величезні шматки штукатурки висіли не знати на чому і могли будь-якої миті обвалитися на голову.

А так же хотілося проникнути туди! Так же ваблять оті руїни чужого житла!

Особливо якщо колишні мешканці тих руїн оповиті серпанком таємниці.

Господинею цієї хати була колись Надежда Кринична. Не Надія і навіть не Надежда, а Надежда (через тверде "є"). Як розповів дідусеві голова сільради Григорій Якович, уродженець Завалійок, то була особа незвичайна. Про неї у селі ходили легенди. По-перше, її знайшли у криниці. Один солдат проходив якось пізно увечері повз стару замулену криницю і почув звідти тоненький плач. Гукнув солдат людей, спустився з ліхтарем у криницю й витяг немовля. Видно, якась нещасна покритка вкинула туди свою дитину, що, як тепер би сказали, здійснила м'яку посадку на мул і лишилася живою.

Було це ще за Першої світової війни. Солдат був росіянин. Степан Безродних. Він і назвав дитину Надежда. А люди вже дали їй прізвище — Кринична. Вигодувала й виховала її баба Шептуха, що жила в цій хаті і була відомою у селі ворожкою. Після бабиної смерті Надежда Кринична почала теж займатися знахарством і ворожінням. Але на відміну від інших вона була веселою ворожкою і всі свої дії супроводжувала такими дотепними коментарями, що її "клієнти" невідомо від чого більше одужували — чи від трав та нашіптувань, чи від сміху. Заміж вона не виходила, дітей не мала. Хоча подейкували, що й безгрішною не була. Її фірмовий тонізуючий напій "криничний", що варився нею на травах за допомогою самогонного апарата, користувався великою популярністю серед чоловіків не лише їхнього, а й навколишніх сіл. І частенько сусіди бачили, як пізньої пори городами пробирається крадькома до Пхати якась самотня чоловіча постать. А може, то були інопланетяни?.. Тоді ж, за радянських часів, уфології не було, все це замовчувалося. А до кого ж прилітати тим НЛО, як не до Надежди Криничної?

Що цікаво — криниці у Криничної на обійсті не було. Воду вона брала або в сусідки, баби Секлети, або — найчастіше — з джерела, що було

внизу, під горою, в кінці її городу. Для цілющих же напоїв, для чаю, приготування їжі — виключно брала воду з джерела. "З криниці мені пити воду не можна, — казала вона. — Кринична вода для мене отруйна".

І от десять років тому одного літнього дня прийшла Надежда Кринична до баби Секлети бліда як смерть і каже: "Настав мій час. Сьогодні помру. Всохло джерело". Баба почала її втішати, розраджувати:

"Замулилося, мабуть, розкопаємо, розчистимо". Сама взяла лопату, пішла, та нічого не вийшло, вода з джерела відвернулася, всохло-таки джерело І тієї ночі Надежда Кринична померла. Хоча ніколи на здоров'я не скаржилася і була не старшою за бабу Секлету.

Тепер бабі Секлеті дев'яносто.

Але вона ще міцна і, витягаючи з глибочезного колодязя відро з водою, корбу крутить так швидко й бадьоро, як не могли крутити з незвички ні Женя, ні Вітасик.

Жила баба Секлета сама. Сама вправлялася з коровою, з десятком курей, з городом і садком.

Син, невістка, онуки й правнуки (були в баби вже й двоє дрібненьких правнуків) приїздили з міста здебільшого влітку, та й то коли щось дозрівало у садку чи на вгороді.

Правда, син і онуки весною допомагали садити картоплю, а восени копати.

Ходила баба Секлета у важких кирзових чоловічих чоботях і ноги не тягла, а карбувала крок чітко, як солдат Ще й їздила на велосипеді На базар, у крамницю, в церкву.

Церкву добре видно з колишнього Надеждиного, а тепер їхнього обійстя.

Вона святково здіймала свої сріблясті бані з хрестами за сусідськими хатами й деревами. Бань було шість — п'ять церковних і одна дзвінична. Була ще й сьома невеличка баня з хрестом — над колодязем у церковному дворі. За церквою — старий цвинтар, а за цвинтарем — якісь руїни з червоної цегли. Женя й Вітасик там уже побували, і якийсь коротко підстрижений беззубий дідок пояснив їм, що то руїни дуже древнього Георгіївського монастиря, знищеного під час революції.

— Може, й село через ті руїни називається Завалійки, — висловив припущення Вітасик.

— Ні, — похитав головою дідок. — Завалійками воно називалося ще й тоді, як монастир стояв цілий.

Завалійки воно тому, що було за валом фортечним. Колись монастир був ще й фортецею.

— О! Бачиш! — гордо сказав Женя Вітасику.

З кожною хвилиною майбутня дача набирала в їхніх очах дедалі більшої ваги й цінності.

Розділ V

Дві версії капітана Горбатюка

— Реальна конкретність у цій справі у мене була одна — Гугнявий. Той, що дзвонив по телефону і, безперечно, мав безпосередній стосунок до зникнення Лук'яненка.

— Небагато, — сказав капітан Попенко. — Але я боявся, що й такого не буде. Хоч якась маленька ниточка, за яку можна вхопитися.

— Я й ухопився, — кивнув Степан Іванович. — Почав із фірми. На фірмі гугнявих не знайшов. Серед оточення теж. Пішов далі: знайомі Лук'яненка того періоду, коли він займався спортом. Був один гугнявий. Дуже порядний, поважаний чоловік. Вже немолодий. Заслужений майстер спорту. До того ж півроку тому помер. Відпадає. Розшукав інтернат, зв'язався з викладачами, вихователями, які працювали ще тоді, коли там перебував Жора Лук'яненко. Почали згадувати. Згадали. Було у той час в інтернаті навіть двоє гугнявих. Один, із так званою "заячою губою", вчився в одному класі з Жорою, Олег Давиденко. Другий, на три роки старший, — Грицько Яремов. Про Давиденка вони нічого не могли сказати, не знали, як склалася його доля. А от Яремов пішов кривими стежками Колонія, тюрма… Одне слово, став рецидивістом. До речі, у колонію втрапив у той же час, що й Жора Лук'яненко. Власне, він Жору й втравив у цю халепу.

— О! Бачиш.

— Поки що, — розвів руками капітан Горбатюк, — на жаль, нічого не бачу. Бо Яремов, вийшовши рік тому з тюрми, десь завіявся. Ніяких слідів його відшукати не вдалося…

— Але ж версія цілком вірогідна… Жора "зав'язав". "Злодії в законі" таких не люблять. Можуть від нього вимагати якоїсь допомоги, навіть співучасті у кримінальній справі. А за відмову можуть і… Старі дружки інколи знаходять того, кого їм треба, навіть через багато років. Треба шукати Яремова! Треба напасти на його сліди. Якомога швидше.

— Звичайно-звичайно… Правда, можлива ще одна версія…

— Яка? — зацікавився Анатолій Петрович.

— Мені б не хотілося її розробляти. Я не вірю. Чесно тобі кажу Серце моє протестує. Вона мені щиро сподобалася. Справді гарна, по-моєму, дівчина… Але… криміналістика, як ти знаєш, не припускає емоцій, особистих почуттів…

— Ти думаєш… наречена?

— Я нічого не думаю. Але, керуючись формальною логікою, виключати таку можливість не можу. Справа в тому, що за кілька днів до зникнення Жора зробив на її ім'я доручення, щоб вона мала доступ до грошей на його банківських рахунках… Сума там дуже солідна. А Гугнявий грошей не просив. Навіть відмовився, коли вона йому запропонувала. Для карного злочинця, погодься, не дуже характерно. Про Гугнявого Лук'яненко, мабуть, розповідав Ірі. Авжеж, розповідав. Не міг він не розповісти про того, завдяки кому потрапив у колонію. Про дзвоник Гугнявого ми знаємо лише з її слів. А чи був той дзвоник? Вона, між іншим, запевняла, це ще ти її питав, що вона з Жорою не сварилася. А сусіди кажуть, що за три дні до зникнення Жори з його кімнати пізно увечері лунала розмова на вельми підвищених тонах Слів було не розібрати, бо там грала музика, але один із голосів був явно жіночий. Ніяких інших жінок, крім Ірн, Жора ніколи до себе не приводив. Про це запевняють усі без винятку сусіди…

— Я цієї версії не приймаю! — гаряче вигукнув Анатолій Петрович.

— Я теж, — зітхнув Степан Іванович. — Душа моя не приймає. Але факти й логіка — річ невблаганна.

— Ти всерйоз вважаєш, що вона могла його вбити?! Зазіхнувши на гроші? Але ж вони збиралися одружуватися! Ті гроші все одно були б її. А в перспективі — ще і ще… Такі женихи на вулиці не валяються.

— Надто вже різні вони люди. І за освітою, і за уподобаннями…

— Жіноче серце — загадкова річ. Навіть для криміналістів. Інтелігентні поетичні дівчата часто закохуються у хуліганів, грубіянів і шибайголів. Особливо зі складними, неблагополучними біографіями. Прихиляються до безбатченків, сиріт… У дівчачому коханні завжди є щось материнське. Це не моє відкриття, це я десь вичитав, не пам'ятаю де…

— Згоден Але інтелігентні поетичні дівчата бувають дуже горді й самолюбні. І коли чоловік ображає їхню гідність, здатні іноді на вчинки неординарні й несподівані.

— Але як це ти собі уявляєш практично? Ти ж її бачив Тендітна, струнка дівчина. Фізично слабенька. І здоровий спортивний хлопець. Колишній боксер. Це ж треба не лише вбити. А й сховати труп. Позбутися речових доказів… Та вона й підняти таку вагу просто неспроможна.

— За формальною логікою це міг зробити її спільник.

— Ти припускаєш… Вона з кимось зустрічалася до Лук'яненка? У тебе є якась інформація?

— За нею упадав студент четвертого курсу історичного. Валерій Заярнюк.

— Що за один?

— Культурист. Отакі біцепси. Статура Аполлон. Коли вона стала нареченою Лук'яненка, він сказав, що вб'є того. Це чуло кілька чоловік.

— А ти цю версію таки проробляв, — із неприхованим сумом сказав капітан Попенко.

— Зовсім випадково, — винувато стенув плечима капітан Горбатюк. — У мене в педагогічному добрий знайомий. Голова профкому. Колись проходив свідком в одній справі. Зустрівся, розговорився…

— Все одно не вірю, — похитав головою капітан Попенко.

— Я теж… Не хотів би… Але факти — вперта річ.

Розділ VI

"Демонтаж" хати. Таємниця бабиного льоху

Хату Надежди Криничної розвалював екскаваторник Андрій Дудка, присадкуватий, невисокий на зріст, із привітною білозубою усмішкою на замурзаному запилюженому обличчі і веселими очима, що лукаво виблискували з-під насунутої на лоба засмальцьованої кепочки.

— Дребедєнь! Ми це за півгодини… Валять не будувать. Дребедєнь!

Він служив колись під Москвою, привіз із армії це російське слівце і повторював його на кожному кроці.

Андрій ловко орудував важелями, і слухняний ківш підчіплював знизу дах і тягнув на себе. І дах сповзав із хати, наче хвацько зсунутий набакир капелюх. І тут же розвалювався на трухляві крокви, гнилі дошки з неохайними шматками руберойду, що вкривав колись дах. Потім ківш підчіплював стіни, і вони валилися, здіймаючи куряву, із глухим стогоном. Здавалося, хата не хотіла вмирати, опиралася, ремствувала, протестувала. Але те тривало недовго.

Справді, через якихось півгодини, а то й менше, на землі лежала вже безформна купа уламків. І лише піч вистромлювала з-під того мотлоху димар-шию.

— Дребедєнь! Ну, Васько, розбирайте, — усміхнувся Андрій до тата. — Багато, звичайно, гниляку, але є дерево й нічогеньке. Буде й сарай перекрити. І взагалі у господарстві знадобиться. А хатнище я завтра під'їду й вивезу. Дребедєнь!

Екскаваторник Андрій якось одразу засимпатизував Жениному татові, Василю Сергійовичу, перейшов із ним на "ти" і називав Васьком — вони були майже однолітки.

Щоб розбирати і розтягати отой завал, треба було ломи, сокири. Тато побіг по сусідах позичати І прийшов уже не сам, а… з тим коротко стриженим беззубим дідком, якого зустріли хлопці біля цвинтаря і який розказав їм про Георгіївський монастир. Звали дідка Захар Антонович. Він позичив татові лома і дві сокири й добровільно зголосився допомогти у "демонтажі" хати (як висловився Женин дідусь) Якось так вийшло, що й керівництво "демонтажем" узяв на себе Захар Антонович Хоча тато спершу поставився до цього ревниво. Бо, як ви пам'ятаєте, любив сам "вирішувати питання". Але компетентність Захара Антоновича у цій справі дуже вже явно перевищувала татову. І тато змирився.

— Оцю дубову шулу тягніть осюди, на цю купу, то згодиться — на стовпці для огорожі абощо, — командував Захар Антонович. — А це гнила соснина, піде на дрова, сюди її. А ви, хлопці, збирайте шеретівку і теж зносьте сюди. Тільки пильнуйте, щоб на гвіздок не нахромиться.

Хлопці вперше чули слова "шула", "шеретівка" і позирали на Захара Антоновича з цікавістю.

А дідусь так той просто був у захваті, раз у раз підморгував хлопцям і шепотів:

— Га? Га? Колор-р-ритна фігура!

Тато поправляв пальцем окуляри на носі й підморгував дідусеві:

— Придивляйтесь, придивляйтесь. У п'єсу вставите.

Та, незважаючи на допомогу Захара Антоновича й на те, що працювали дружно, впоратися з "демонтажем" до вечора вони не спромоглися.

Вже й сонце сіло, а роботи ще було — гай-гай!

— Гм! — тато почухав потилицю. — А завтра ж удень Андрій приїде вивозити хатнище. Ми ж домовилися…

А останній автобус до електрички о пів на дев'яту.

— А ви в баби заночуйте. Завтра неділя. З ранку до обіду й закінчимо, — сказав Захар Антонович. — Вона сама, місця вистачить. Та й у мене хтось може…

— Та дома ж хвилюватимуться. Особливо через Вітасика…

— А ви подзвоніть.

Так несподівано, на радість Жені й Вітасику, вирішилося питання про ночівлю у Завалійках. Баба Секлета теж була задоволена.

— О! І мені веселіше А то тільки з курями й балакаю.

Поки тато дзвонив Вітасиковим батькам, баба Секлета зладувала на стіл.

Дідусь заходився витягати з сумки свої харчі, та баба не дозволила:

— Не ображайте! Ви мої гості. Я вас і частуватиму.

— Та нам же стільки з дому надавали! — вигукнув дідусь. Але баба заперечливо похитала головою.

Дідусь покірно зітхнув:

— Куди ж його дівати? Пропаде ж. Така ж теплінь. Може, хоч у льох поставити?

Баба якось дивно подивилася на дідуся.

— Та поставити можна, тільки… — баба на мить затнулася. — Він може щось і забрати.

— Хто? — спитав дідусь.

— Та хто ж?.. Рукатий! — сказала баба.

— Який "рукатий"? — здивувався дідусь.

— Той, що забирає. Не знаєте? — докірливо мовила баба, наче дідусь виявив непростиме нерозуміння самоочевидної речі.

Дідусь знітився і мовчки запитально перезирнувся з хлопцями.

— А може й сусідка, — здвигнула баба плечима.

— Яка?

— Та… — баба явно не хотіла говорити.

— Що у вас льох — спільний з кимось?

— Та ні! Чого там спільний. Мій льох.

— Він що — не замикається?

— Замикається. Чого б це не замикався. Замок добрячий. І ключ оно на гвіздку.

— То як же вона може забрати?

— А хто її зна. Вчора ж забрала. І позавчора.

— Що?

— Позавчора сиру півтарілки. А вчора глечик молока.

— А яка ж це така ловка сусідка у вас?

— Та яка ж... Надежда... Кринична...

— Що? — дідусь знову перезирнувся з хлопцями. Тепер уже розгублено. Хлопці роззявили роти.

— Та вона ж, вибачте, померла десять років тому, — усміхнувся через силу дідусь.

— Тож-то й воно... Ви, мабуть, думаєте — божевільна баба, несповна розуму. Склероз старечий...

— Та ні, але... — дідусь зам'явся.

— Ви, звісно, людина вчена... Але і я телевізор дивлюсь. І газети читаю. А ви думали! — баба переможно глянула не на діда, а чогось на хлопців. — Навіть серйозні академіки вважають зараз, що після смерті людини душа її не вмирає, а десь... я не знаю, як це називається... забула... розумне якесь слово є...

— Але ж душа молока не п'є і сиру не їсть, — уїдливо докинув дідусь.

— Не знаю… — зітхнула баба Секлета. — Але… тиждень тому наснилася мені покійниця… Надежда… Наче стоїть на вгороді, біля льоху, усміхається. І каже: "Скоро до вас, сусідко, прийду… Дивіться, щоб частуваннячко було гарне". І зникла. Ну, я не дуже на той сон зважила. Погода, думаю, зміниться… Небіжчики завжди на переміну погоди сняться. А оце позавчора спускаюся в льох по сир. Вареники з сиром на обід зварити надумала. Там у мене на ослінчику стояла повна тарілка сиру, мискою накрита. Підняла миску, глип — ні сиру, ні тарілки. Тю! Невже, думаю, такою стала забудькуватою. Спожила сир і забула… Розстроїлася трохи, бо ж на пам'ять поки що не скаржилася, навпаки, хизувалася навіть, що склероз мене ще не бере… Та не дуже й сумувала. Подумаєш, тарілка сиру. А оце вчора полізла знову — по молоко. Дивлюсь — стоїть на ослінчику тарілка порожня, без сиру. А глечик із молоком зник. Овва!.. І одразу той сон згадався. Про Надежду Криничну.

— Може, хтось лазить у ваш погріб, — сказав дідусь.

— Як же б він лазив? Двері міцні, на замку. Дірок у погребні нема.

Тут прийшов тато.

— Про що це ви?

Йому розказали.

— Гм, — поправив він окуляри на носі. — Інтересно. Ану ходімо глянемо на той льох.

Пішли всі гуртом.

Погребня була стара, вкрита мохом, але міцна, мурована, з дубовими, оббитими залізом дверима, на яких висів здоровенний, ще, мабуть, дореволюційний фігурний клепаний замок.

Баба зі скреготом той замок відімкнула, зняла, і вони один по одному почали спускатися кам'яними сходами вниз.

Стіни льоху теж були муровані, вкриті пліснявою, аж чорні, мокрі від сирості.

— Скільки ж йому років, цьому льохові? — спитав дідусь.

— Може, двісті, а може, й усі триста, — сказала баба. — В усякому разі мій дід казав, що його дід розповідав, як його дід у цьому льохові, хлопчиком будучи, від турків ховався. Тоді усю сім'ю їхню, крім нього, турки вирізали, бо тато його був сотником запорозьким.

— Ич, який льох історичний! — сказав дідусь, і очі його при тьмяному світлі брудної, наче теж вкритої мохом лампочки, спалахнули вогнем цікавості.

— Тут вам, папа, матеріал для нової п'єси буквально на кожному кроці, сам у руки лізе, — не без іронії сказав тато.

Льох був великий, довгастий, і дальній його кінець тонув у напівтемряві, оскільки лампочка світилася біля входу. Але можна було розрізнити, що там стояли бочки з квашеною, мабуть, капустою, солоними огірками абощо. А далі, відгороджена почорнілими дошками, горою була насипана картопля.

— Може, хтось там ховається? — сказав дідусь. — Заліз і сидить, на сир та молоко чекаючи.

— Підіть подивіться, — стенула баба Секлета плечима. — Але звідки б йому узятися, тому "хтосю"? Я розчиненого льоху не залишаю.

Тато все-таки поліз, усе обдивився, за кожною бочкою помацав, навіть картоплю у кількох місцях розгріб.

— Ні! Нема нічого.

— Я ж казала.

Баба полізла нагору першою.

— Гадаю, що все це бабині балачки, — півголосом сказав тато. — Щось у неї в голові зсунулося від старості, і їй здається, наче хтось її продукти забирає. Від склерозу таке буває. В містику я не вірю.

— Хтозна, — непевно відказав дідусь. — В усякому разі продукти поставимо. Хай краще Надежда Кринична скористається, ніж зіпсується до ранку.

— Абсолютно правильно, — сказав тато. — Біжіть, хлопці, несіть наші сидори.

Женя й Вітасик збігали до хати, принесли сумки з продуктами, їх поставили на ослінчику посеред льоху.

Потім усі вийшли, і баба замкнула льох на замок.

Тато, а за ним і дідусь по черзі помацали замок. Було замкнено. Жодних сумнівів.

Тільки після цього пішли вечеряти.

Розділ VII

Культурист Валерій Заярнюк. Версія потребує пильної уваги

— Я знав, що ви до мене прийдете… — Валерій дивився похмуро і якось навіть приречено. Хоча цей вираз явно не гармоніював із його виглядом. Він був утіленням сили, краси і впевненості. Могутній торс облягала чорна майка з короткими рукавами, і видно було кожен м'яз натренованого, "накачаного", як то кажуть, тіла. — І треба мені було ото ляпати язиком! — з досадою сказав він. — Але я його не вбивав.

— Ви давно знайомі з Іриною Іващенко? — спитав капітан Горбатюк.

— Три роки. Як вона ще перший раз складала вступні іспити. І не пройшла…

— Пробачте… у вас були серйозні стосунки?

— З мого боку так… Я хотів одружитися… я… — обличчя його вкрилося червоними плямами. — Але вона… Вона вважала, що я люблю тільки себе. Чогось думають, що всі, хто займається культуризмом, — самозакохані егоїсти. Це не так. Це неправда.

— Вона так уважала ще до того, як з'явився Жора Лук'яненко?

— Ще… — Отже, не можна сказати, що він відіграв вирішальну роль у ваших стосунках?

— Мабуть… Я певен, що вона б все одно кинула його. Він їй абсолютно не пара. Вона ж дуже розумна, освічена і тонка дівчина. А він торгаш.

— Що ж тоді вабило її до нього?

— Думаю, комплекс порятунку, милосердя… Вона вбила собі в голову, що він нещасний, сирота, з поламаною долею. І вона повинна врятувати його, підняти до себе. Вона й мене один час хотіла піднімати… Але я… — він усміхнувся, — занадто важкий…

Капітан пильно глянув на Валерія Заярнюка. Той наче спохопився, одвів очі.

"Здається, дівчина не помилялася в оцінці цього культуриста. Він таки себе любить", — подумав Горбатюк і спитав:

— Скажіть, будь ласка, а гроші?.. Як вона взагалі ставиться до грошей?

— Ну — як… Нормально Як усі люди То раніше вважалося, що треба обов'язково зневажати добробут, багатство, гроші… Тепер так не вважають… — він знову спохопився. — Але вона… вона порядна дівчина.

Гроші для неї не головне. За гроші вона… Ні! Ні!

— А ви — як ставитеся до грошей?

— Так само! — очі в нього враз стали холодними. — Ви помиляєтесь. Ви глибоко помиляєтесь. Гроші тут ні до чого.

— Ну, а Жора… Лук'яненко? Він-то напевне любить гроші? Торгаш.

— Торгаш, — зціпивши зуби, повторив Заярнюк.

— Він гроші любить?

— Авжеж. Де ви бачили торгаша, який не любив би грошей.

— А він міг би віддати свої гроші іншій людині?

— Тобто?

— Ну… написати доручення на свої капітали на чиєсь ім'я?

— Та ви що? Цього навіть я не зробив би.

— Отже, не вартий він доброго слова?

— Ви хочете, щоб я його хвалив?

— Та ні… Ви, мабуть, знаєте про нього чимало такого, що підтверджує вашу негативну думку.

Заярнюк насторожився:

— Що ви хочете сказати?

— Те, що сказав. Я б на вашому місці намагався боротися за своє кохання. І бачачи, з якою недостойною людиною хоче разв'язати свою долю, спробував би відкрити їй очі на нього. У спортивних колах у вас великі зв'язки. Лук'яненко теж займався спортом. Є спільні знайомі. Не думаю, щоб ви не цікавилися, що за один цей Жора.

— А це що — злочин?

— Ні. Все цілком природно, психологічно вмотивовано, зрозуміло… Я був би вдячний вам, якби ви поділилися своєю інформацією про Лук'яненка. Для нас це дуже важливо.

Капітан побачив, що Заярнюк відчув полегкість. Навіть усміхнувся:

— Не думаю, щоб я міг би розповісти вам щось таке, що дуже б вас зацікавило. Слизький тип цей Жора. Був здібним боксером. Тренер покладав на нього великі надії. Думав зробити з нього чемпіона. А він наплював йому в душу, кинув спорт, зайнявся комерцією. Це порядно по-вашому?

— А з ким він товаришував, коли займався спортом?

— У тому-то й справа, що мені про нього говорив кращий його друг Вася Забарило, який тепер аж тремтить, коли згадує його.

— А що ж таке?

— Бо він його зрадив. А що може бути огидніше за друга-зрадника!

— В чому полягала та зрада, ви не знаєте?

— Жора його вдарив, послав у нокаут, у ресторані, при всіх.

— За що?

— Хотів похизуватися. Перед дівчатами. Там була одна балерина, яка їм обом подобалася. Таке не прощають.

— А Вася Забарило теж займався боксом?

— Тепер майстер спорту. Вони дружили три роки. На зборах, на змаганнях завжди мешкали в одній кімнаті. Я ж кажу — Вася був його найкращим другом. Якщо найкращий друг каже, що він покидьок, — можна не сумніватися.

— А ви Васю добре знаєте?

— Ну, не так щоб дуже, але…

— Що він за один?

— Нормальний… Нормальний хлопець. Справжній спортсмен В бою азартний, вольовий, завжди прагне до перемоги…

— Поразки переживає? — запитав капітан Горбатюк.

— Хто не переживає поразок?

— Отже, той нокаут міг залишити в його душі бажання реваншу?

— Що? Ви гадаєте… Ні-і! Вася не такий, щоб… Ні-і!

— Ну, ви ж його знаєте не так щоб дуже… Гарантувати не можете?

— Гарантувати, звичайно, але… — Ви мені про всяк випадок координати Забарила дайте, будь ласка.

— Тільки ви ж йому не кажіть, що я… А то ще подумає…

— Не хвилюйтесь.

Та Заярнюк і не хвилювався. Настрій у нього вочевидь покращав.

Коли вони прощалися, капітан довго дивився йому вслід.

Заярнюк ішов упевненою, пружною ходою, виграючи кожним м'язом свого чудового атлетичного тіла, — взірець чоловічої краси і сили.

"А душа — горбата, — подумав Степан Іванович. — І, звичайно, мстива. А мотиви для помсти були. І в майстра спорту Забарила теж були. Чи не об'єдналися ці мотиви? Версія потребує пильної уваги".

Розділ VIII

"Рукатий" у сні і наяву

Жені Киселю наснився сон. Наче стоїть він на городі баби Секлети. Місячна, світла ніч. Мерехтять на небі зірки, чогось різноколірні, як лампочки на новорічній ялинці. Просто перед ним погребня бабиного льоху. Але чогось величезна-величезна. І двері скляні. І крізь них видно ескалатор, що рухається вниз. Женя йде прямо туди, стає на ескалатор і починає спускатися. Ескалатор безлюдний. Жодної душі. Аж от далеко внизу, на сусідньому ескалаторі, що сунеться вгору, хтось з'явився. "Рукатий!" — одразу вирішує Женя.

Зустрічний наближається, наближається, й от Женя вже бачить дивовижну постать. На голові глечик із прорізами для очей — немов лицарський шолом. І прорізи ті світяться. І нема там ніяких очей. І голови нема.

Видно крізь прорізи, що глечик порожній — виблискують полив'яні стінки. А на грудях миска — наче щит. І в одній руці граблі — наче спис. А в другій — сокира. Зустрічний уже зовсім наблизився. Женя бачить, як він судорожно вчепився двома руками за поручні ескалатора. Мабуть, чи не вперше потрапив у метро Ой! Так це ж у нього чотири руки! Рукатий!

Він уже проминув Женю Женя здивовано обертається. І раптом бачить, що позад Рукатого сидить на східчику ескалатора баба Секлета і хихикає в кулачок. І на грудяху баби табличка, на якій написано:

"Надежда Кринична" "То он воно що! Баба Секлета і є Надежда Кринична. І зовсім вона не вмирала І все це вигадала, підстроїла, щоб розіграти. Дотепниця баба, жартівниця".

— Я ж казала! — чує Женя бабин голос. І прокидається.

Вони з Вітасиком спали на веранді. Двері розчинені. Женя бачить, що посеред двору стоять тато, дідусь і баба Секлета. Тато й дідусь розгублені, тримають у руках розкриті сумки.

— Я ж казала! Рукатий! А ви не вірили! — баба Секлета торжествуюче зблискує очима.

Вітасик уже теж прокинувся. Вони з Женею підхоплюються, вискакують надвір.

— Нічого не розумію! — кривиться тато. — Уся ковбаса зникла. І сир, і яєчка, і огірки. І цибуля…

— Тільки консерви лишилися, — похитав головою дідусь.

— І то тільки в залізних банках. А компот абрикосовий у скляній зник, — сказав тато.

— Видно, у Рукатого нема консервного ножа, — усміхнувся дідусь.

— Я в містику не вірю. Хтось у льох заліз і забрав, — тато впевненим рухом поправив на носі окуляри.

— Але не через вхід! — так само впевнено сказав дідусь. — Я спав під грушею біля льоху. А ви ж знаєте, який у мене сторожкий сон Я й так кілька разів уночі прокидався. Один раз кицька на розкладушку скочила,

двічі десь собака гавкнув, а то кури крізь сон засокоріли… Я б почув. Тим більше і замок так скреготить, і двері…

— Значить, є якийсь інший хід, — сказав тато.

— Де? — спитала баба Секлета. — Покажіть мені. Щоб і я знала.

Півгодини, а то й більше лазив тато у погребі, шукаючи іншого ходу. Виліз похмурий, зніяковілий, геть перемазаний землею. Не знайшов.

— Може, "барабашка", — сказав Вітасик. — По телевізору недавно знову показували…

— Точно! — підтвердив Женя.

— Ну, нічого. Де наше не пропадало! — махнув рукою дідусь. — Хто б не взяв — чи "барабашка", чи Рукатий, чи Надежда Кринична — хай їм смакує. Раз узяв, — значить, голодний. А голодному гріх жаліти.

— Правду кажете, — закивала баба Секлета.

— Але все-таки цікаво, — почухав потилицю тато. — І я цього так не залишу Не люблю бути дурнем Не люблю, коли чогось не розумію.

Тато Васіль був із характером. Як уже казано, він любив "вирішувати питання". І коли якесь питання лишалося невирішеним, він відчував незручність, прямо-таки фізичний дискомфорт.

Розділ IX

Розмова з Васею Забарилом. На виднокрузі з'являється Мадам Дисконт

У Васі Забарила був розплющений, скривлений набік ніс, презирливо стулені губи й нахабні, зухвалі очі переможця.

— Пробачте, що турбую, — почав капітан Горбатюк. — Але мені потрібна деяка інформація про Жору Лук'яненка. Мені сказали, що ви з ним дружили, мешкали в одній кімнаті. Я веду справу про його зникнення.

— Зникнення? — перепитав Вася, але капітанові здалося, що Забарило вже знає про те, що трапилося з Жорою.

— Так. Кілька днів тому. Лук'яненко, не попередивши нікого, навіть свою наречену, з якою мав іти в той день у театр, несподівано зник. Оголошений розшук.

— А… а при чому тут я? — почервонів Вася.

— Ні-ні. Ніхто на вас нічого не думає. Просто оскільки ви дружили з Лук'яненком, я хотів би…

— Що?

— Ну, щоб ви розказали трохи про нього. Що це був за хлопець. Якої ви про нього думки. Чи були в нього зв'язки у злочинному світі. Чи могли б ви назвати когось, у кого були б підстави звести з Лук'яненком рахунки. Ви ж розумієте, коли людина так раптово зникає, починаєш думати про найгірше.

В очах Забарила враз зникла зухвалість, натомість застиг переляк.

— Я… я нічого не знаю… Я…

— Не хвилюйтесь. Може, якраз те, що мене цікавить, ви й знаєте. Коли люди товаришують, живуть в одній кімнаті, між ними встановлюється певний ступінь довіри. Не думаю, що Лук'яненко приховував від вас своє минуле.

— Ну… не приховував. Всі знали, що він був у тюрязі. Не лише я…

— А що, він вам розповідав про своїх кримінальних дружків? Чи не згадував когось, з ким у нього були негаразди, конфлікти? Може, йому хтось погрожував. Злодії не люблять тих, хто "зав'язує".

— Взагалі-то якісь розмови були, але конкретно не пригадую. Я ж не думав, що ви питатимете. А то б записав, — він фальшиво засміявся.

— А чи були в нього з кимось сутички? Він же займався боксом, міг когось ударити, побити… А коли людину побили, та ще й привселюдно, та ще й незаслужено, та ще й, припустімо, у присутності дівчини, яка подобається… І бажання помститися може визрівати роками.

Кажучи все це, капітан пильно дивився на Забарила і помічав, як на його очах змінювався вираз обличчя Васі. Він уже був блідий як стіна, губи його тремтіли.

— Вам… вам хтось сказав? — хриплим голосом спитав нарешті Вася.

— Що? — наче не зрозумів капітан.

— Ну… про нашу сутичку… в ресторані?

— Ні. Ніхто нічого не говорив.

Вася скреготнув зубами:

— Все одно… скажуть.

— Про яку це ви сутичку? Що — ви з Лук'яненком билися?

— Та ні… — Забарило опустив очі. — Я його не вдарив ні разу. А він мене аперкотом звалив на підлогу. Але… але я сам винен.

— Тобто?

— Ну, були ми під газом, особливо я. Взяв грам вісімсот. А там сиділа компанія… Очкариків, студентів. Сміялися… Мені здалося, що з мене. Я підійшов і хуком одного, другого. Жора мене схопив, хотів зупинити, я вирвався і — до третього… Ну, і тут він мене…

— Ясно.

— Нічого не ясно. Ви можете думати, але я на Жору зла не держу. Звичайно, дружба після цього розпалася, проте я ніколи… ви що? Вік баті-мати не видать! — він черконув себе рукою по шиї.

— У таких випадках завжди запитують: де ви були, що робили п'ятнадцятого числа, коли зник Лук'яненко? Коли востаннє бачили його?

Забарило на мить застиг і раптом прояснів, усміхнувся:

— А справді!.. Я ж його бачив… Тринадцятого… Ні! Чотирнадцятого, в неділю. Точно. Він їхав на своїй "Тойоті" по Володимирській. По-моєму, і він мене побачив. Але одвернувся. Може, тому, що поряд із ним сиділа дама… А п'ятнадцятого… п'ятнадцятого я був на тренуванні. Можете перевірити. Цілий день. По неділях у мене завжди тренування. І нагрузочка будь здоров… Отже — алібі! — він чогось робив наголос на останньому складі, але промовив це слово з неприхованим торжеством, наче підкреслюючи, що підозра на нього не може впасти аж ніяк.

— А даму, що сиділа поряд із Лук'яненком, ви знаєте? Це була його наречена? Іра?

Забарило знову застиг, але цього разу спантеличений, розгублено кліпаючи очима.

— Тільки не кажіть, що ви її не знаєте, — усміхнувся капітан. — Бо я вам не повірю. Для цього й детектор брехні не потрібен. Вираз вашого обличчя надто промовистий.

Вася почервонів. Але відповідати не поспішав.

— Будь ласка! Я чекаю, — сказав Горбатюк. — Це була Ірина Іващенко?

— Ні, — неохоче вичавив з себе Вася.

— А хто?

— Одна знайома… Але ви не думайте… Стара тітка. Навіть бабця. Хоч і молодиться. Років шістдесят.

— Як її звуть?

— Я… я не знаю.

— Кажете, знайома. І не знаєте. Дивно…

— Це Жорина знайома. Він називав її Мадам Дисконт.

— Де вона працює?

— По-моєму, ніде. Але дістати може все на світі. І за вельми пристойну, необтяжливу ціну.

— Перекупка? Краденим торгує? Чи це контрабанда?

— Даремно я вам сказав! — з досадою махнув рукою Вася. — От уже… Не можете! Одразу статтю шити треба.

— Ви щось у неї купували?

— Купив… Запчастини для машини. Дуже вигідно… Ще й у ніжки поклонився. Але наводити на її квартиру не буду. Й адреси не скажу. Не робіть із мене стукача.

— Шановний! — обурився Степан Іванович. — Ви на хвилинку забуваєте, що йдеться, можливо, про тяжкий кримінальний злочин. Імовірніше за все — про шантаж із погрозою вбивства. І кожна ниточка у цій справі може бути вирішальною. Вхопившись за неї, можна витягти людину з того світу.

— Мадам Дисконт такими справами не займається її справа — комерція.

— Там, де така дивна комерція, близько й до злочину.

— Все! Більше я не скажу нічого. Адреси я не знаю. Запчастини вона привезла мені в скверик. А видзвонив її Жора. Отже, я й номера телефону не знаю. Все! Вибачайте!

Забарило говорив неправду. Очевидно, у неї на квартирі він був і адресу знає. Але, скільки не вмовляв його капітан, скільки не переконував, все марно.

Тут Вася виявив весь свій боксерський характер і стійко "держав удари".

А може, він просто боявся сказати адресу?

Так чи інакше Мадам Дисконт треба було знайти обов'язково.

Розділ X

Тато ночує в льоху. Невловимий "барабашка" продовжує свою справу

До обіду "демонтаж" Надеждиної хати закінчити не вдалося. Захар Антонович не прийшов — якась у нього виявилася несподівана, термінова справа: він ще вдосвіта поїхав на велосипеді в райцентр. І тато з дідусем удвох розтягали важкі колоди. Якби ж колоди хоч не були скріплені отими здоровенними іржавими залізними скобами. А то ж одбивати ті скоби була мука мученицька — так вони в'їлися в дерево. Тато з дідом тільки хекали й кректали.

— Якби той Рукатий не харчі з льоху цупив, а шули нам допомагав розтягати, було б краще, — сказав тато.

Видно, думка про таємничого "барабашку", що мешкає у льоху, не давала йому спокою.

В обід приїхав Андрій Дудка.

— О! Не впоралися? Я так і знав! — весело загукав він, скочивши з екскаватора і насуваючи на очі свою засмальцьовану кепочку. — Ну, нічого. Дребедєнь! До вечора впораєтесь, поїдете, а взавтра я сам без вас хатнище вивезу. Бо зараз чекати не можу. Обіцяв професору, який на тому кутку хату купив, яму викопати і піску завезти. Гараж він будує. А ввечері у сусіднє село на храм їду. Та ви не хвилюйтесь, все буде гаразд.

— Та ви ж хоч із нами пообідайте, а то… — тато відчував перед Андрієм незручність, що не встигли впоратися.

— Це можна! — погодився Андрій.

— Тільки вибачайте, що у нас майже самі консерви. Ковбасу, сир, яйця "барабашка" вночі покрав.

— Що?! Який "барабашка"?!

Усі гуртом, навіть Женя й Вітасик, перебиваючи один одного, почали розповідати. Андрій тільки посміхався.

— Дребедєнь! — сказав він нарешті. — То щось баба хімічить. Скільки живу, не було у нашому селі такого. Я й хату незамкнену лишаю, і ніхто нічого не бере. Дребедєнь!

Але цього разу тато з Андрієм не погодився, хоча сперечатися не став.

Після обіду знову взялися до роботи.

Тато чогось скис і працював так мляво, що дідусь нарешті не витримав:

— Васю, що це з тобою? Так нам знову ночувати доведеться.

Тато загадково усміхнувся:

— А я так і думаю.

— Що? Що ти думаєш? — стрепенувся дідусь.

— Ви поїдете, а я таки, мабуть, залишусь, переночую.

— А на роботу? Завтра ж понеділок. Робочий день.

— О шостій годині іде прямий автобус у місто. Якраз встигну.

— Я тата самого не залишу! — вигукнув раптом Женя. — Я теж ночуватиму.

— І я, — тихо сказав Вітасик.

— Та ви що? — розгубився дідусь.

— Папа, — схилив голову набік тато. — Ну, треба ж вирішити питання з тим Рукатим.

Дідусь зітхнув:

— Та якби ж воно вирішилось… А то…

— Вирішиться! — впевнено сказав тато.

Так несподівано, на радість хлопцям, вони затрималися у селі ще на одну ніч. Баба Секлета теж була задоволена:

— Дуже добре! Може, хоч цю ніч вловите Рукатого.

До вечора перетягли нарешті всі шули й шеретівки. Лишалася тільки піч із димарем та купище глини, битого тиньку й різного непотребу: якісь черепки, залізячки, ганчір'я. Хоча для хлопців тут траплялися вельми привабливі цікавинки. І вони потай відкладали під густий кущ бузку то іржавий ніж, то чорну чавунну пательню, то величезний дерев'яний

гребінь (як пояснив дідусь — старовинний селянський інструмент для розчісування пряжі).

— Я сьогодні ночуватиму в погребі! — рішуче сказав тато.

Дідусь усміхнувся:

— Хочеш-таки його впіймати?

— Впіймати не впіймати, а пересвідчитися хочу.

— Задубієте, — сказала баба. — У мене льох зимний, як ні в кого.

— Ковдру добрячу дасте?

— Дам. Тільки, боюсь, і ковдра не допоможе. Ви не знаєте мого льоху.

— Я б теж з тобою поліз, — винувато сказав дідусь. — Якби не мій ревматизм…

— А в мене ревматизму нема. Я… — почав був Женя, але тато його перебив:

— Ні! Категорично — ні! Ні в якому разі Хочеш, щоб мене мама вбила?.. Запалення легень підхопити хочеш?

— А ти?

— Я загартований. Мені не буде нічого.

Баба Секлета винесла з хати глечик із молоком.

— Треба щось поставити. Свої харчі ви ж поїли.

Тато загорнувся у ковдру і поліз у льох.

— Коли що — кричи! Будемо гуртом рятувати, — сказав дідусь, вкладаючись на розкладушці під грушею біля льоху.

Хлопці упросили, щоб двері веранди були розчинені навстіж.

…Дідусь підхопився так рвучко, що ледве не впав з розкладушки.

Двері льоху зі скреготом розчинялися. Дідусь потягнувся до сокири, яку завбачливо поклав на землі біля себе. Але так і не взяв. З льоху виліз тато.

— А ну його к бісу! — цокаючи зубами, промовив він. — Хай горить той Рукатий-"барабашка" і все на світі. От клятий льох. До кісток проймає. Більше не витримав.

— Іди лягай, грійся, — дідусь глянув на годинник. — Пів на другу. Ще чотири години можеш поспати. Я поставив на пів на шосту. Нічого підозрілого не було?

— Абсолютно! Крім страшенної холодриги й сирості. Боюсь, що до вашого ревматизму додасться ще й мій…

Женя й Вітасик прокинулися, коли вже зійшло сонце. Дідусь квапив їх, примовляючи:

— Швиденько, швиденько! Вмивайтесь і стартуємо. Проспали. Не запікав мій електронний. Видно, я забув натиснути. Навіть снідати вже ніколи. Через півтори години будемо вдома. Там уже поснідаєте.

— Та хоч молочка по кухлику випийте! Чого це натщесерце у дорогу вирушати? Не положено Ану, лізьте у льох скоренько! — наказала баба Секлета.

Тато перезирнувся з дідом. Мабуть, в обох майнула одна й та сама думка.

— Давай! Лізь! — кивнув дідусь.

Коли тато виліз із льоху, на нього боляче було дивитися — такий розгублений і нещасний був у нього вигляд.

— Що?! Нема?! — вигукнув дідусь.

— Нема! — ледве вимовив тато.

Розділ XI

Мадам Дисконт — міф чи реальність, як кажуть газетярі

— Я розпитав по своїх каналах — під прізвиськом Мадам Дисконт жодної перекупки, скупниці краденого у нашому місті не зафіксовано В усякому разі ніхто такого прізвиська не чув.

— Це ще не значить, що нема. Відсутність інформації ще не доводить відсутності суб'єкта.

Капітан Попенко скривився:

— Стьопо, ти мене ображаєш. Мої клієнти знають усіх (повторюю — всіх!) більш-менш професійних скупників краденого. Дешевий товар береться не з повітря — він спершу повинен десь зникнути. А Мадам

Дисконт, як було сказано, може дістати все — і зовсім дешево… Отже, вона мусить бути зв'язана з моїми клієнтами.

— Логіка є. Але… Невже Вася мені збрехав, вигадав неіснуючу Мадам Дисконт?

— Не думаю. Що це йому дає? Людина, яка не відчуває своєї вини, має "залізне" алібі, ніколи не стане брехати. Бо брехня завжди може підвести, ускладнити становище.

— Тоді треба вважати, що Вася Забарило причетний до справи і хоче заплутати слідство, спрямувати його не в той бік.

— І це не виключено. Але давай подумаємо — що дає вигадана постать старої перекупки?

— Стривай! Якщо Мадам Дисконт справді існує, Іра Іващенко може про неї знати. Кому-кому, а нареченій Жора міг щось купувати через ту Мадам.

— Молодець, пане Горбатюк! Професор Китайгородський мав рацію — ви маєте хист до криміналістики. Здавалося б, елементарне міркування, лежить на поверхні, а мені якось не одразу спало на думку. Дійте, Степане Івановичу!

…У приймальній комісії було, як завжди, багатолюддя і штовханина.

Оскільки капітана Горбатюка цікавило тільки оце одне конкретне питання, він вирішив не чекати кінця робочого дня і поговорити з дівчиною не відкладаючи.

Ірина зустрілася з ним очима і завмерла.

Були в її погляді і чекання, і надія, і страх.

— Можна вас на хвилиночку? — тихо спитав він, підійшовши до столу.

— Так, так, — хвилюючись, сказала вона.

Вони вийшли в коридор і підійшли до вікна.

— Ну що?! Що?! — тремтячим голосом спитала вона.

— Поки що нічого конкретного, — сказав капітан якомога спокійніше. — Просто мене цікавить одне невеличке питаннячко. Скажіть, ви чули коли-небудь від Жори про Мадам Дисконт?

— А що? Вона під підозрою? Так?

— Значить, чули. Хто вона? Адресу, телефон можете сказати?

Дівчина розгублено здвигнула плечима:

— Ні-ні. Не знаю.

— А де хоч вона живе? В якому районі? Описати її можете?

— Ні. Я ніколи її не бачила.

— Але ж ви знаєте про неї? Що ви про неї знаєте?

— Що вона може дістати різні потрібні речі. За смішні гроші… А що, що вона зробила? Чому ви про неї питаєте?

— У Жори були коли-небудь конфлікти з нею?

— Конфлікти? По-моєму, ні. Навпаки Жора казав, що вона добре до нього ставиться. Але… чогось не захотів мене з нею знайомити… А що сталося? Що таке?

— А чого він не захотів вас знайомити?

— Сказав: "Навіщо вона тобі? Ти людина зовсім іншого середовища. Вона буде тебе шокувати. Є люди, знайомство з якими не прикрашає".

— Але ж сам він підтримував з нею зв'язки…

— Ну… це його давня знайома.

— Ще з тих часів, коли він перебував не в дуже вишуканому товаристві?

— Мабуть. А що все-таки… — вона вже вкотре вичікувально глянула на капітана.

— Справа в тому, що Мадам Дисконт бачили в машині Лук'яненка напередодні його зникнення, чотирнадцятого числа.

– І все?

– І все. Але цього досить, щоб у ситуації, що склалася, зацікавитися Мадам Дисконт.

— Боюся, що ця версія не дасть очікуваних результатів.

— Чому?

— Мабуть, Жора зустрівся з нею, щоб купити мені якийсь подарунок. Через два дні був мій день народження.

— Можливо. Але я все одно хотів би її розшукати. Тим більше що це його знайома з тих часів. Скажіть, а де Жора записував телефони? У записнику чи вдома у нього була телефонна книжка?

– І в записнику, і книжка, здається, вдома є... Червона така.

— Я міг би зазирнути в неї?

— Авжеж. Ви ж знаєте, ключ у сусідів. Ваш товариш уже оглядав кімнату.

— Я не хотів би сам шукати. Якби ви мені допомогли, був би вам вдячний.

— Ну, гаразд. Я попрошу, щоб мене підмінили на годинку. Щоб вам не чекати.

...У телефонній книзі номера Мадам Дисконт не було.

Розділ XII

Глухонімий в електричці. Кафе-експрес "Барабашка". Несподівана зустріч. "Все воно підозріле"

Ще коли вони першого разу їхали електричкою у ті Завалійки (точніше, електричкою до Соколівки, а там уже автобусом), то Женя й Вітасик добре запам'ятали глухонімого "продавця долі", як назвав його Женин дідусь. Він був не дуже високий, але широкоплечий, майже квадратний і мускулястий — самі м'язи.

З незворушним виразом обличчя він ходив по вагонах і мовчки роздавав усім пасажирам пачки великих фотокопій ікон, церковних календарів, якихось цілющих рецептів, а головне, гороскопів, за якими

можна було дізнатися про свою долю Потім, через п'ять хвилин, він так само ходив і мовчки збирав ті фотокопії, а хто вирішував щось купити, він на пальцях показував, скільки карбованців то коштує. Найбільше купували гороскопи, тому дідусь і назвав його "продавцем долі". Жені хотілося, щоб вони теж купили гороскоп, але тато й дідусь іронічно скривилися і похитали головами.

— То, Женю, для темних розумом. Якби хтось побачив, що я таке купую, мене б уся преса на глум підняла, — тихо сказав дідусь.

Вони не купили нічого.

"Продавець долі" ковзнув по них недобрим поглядом. І Женя той погляд запам'ятав...

Дідусь недарма увійшов у компаньйонство зі своїм зятем.

Василь Сергійович Кисіль був людиною діловою і питання таки вирішувати вмів.

Повернулися вони із Завалійок у понеділок вранці, а вже у вівторок тато завозив на ділянку першу партію блоків під фундамент. Женя упросив тата знову взяти їх із Вітасиком. Василь Сергійович погодився. Літо... Канікули... Все одно хлопці байдикують. Хай проїдуться на КАМазі. Їм же цікаво.

Цікаво було не лише їхати на здоровенницькій машині, а й побувати на заводі ЗБК (залізобетонних конструкцій). Хлопці звикли, що завод — це корпуси, цехи, в усякому разі дах над головою. А тут ніякого даху не було. Просто неба їздили по рейках два велетенські крани, наче дві гігантські літери П. Вони раз у раз, чіпляючи гаками, підіймали бетонні блоки або конструкції і переносили їх на вантажні машини, що вишикувалися в чергу. Гули машини, лаялися шофери, залізно брязкали й гуркотіли крани... Було весело й цікаво.

Женя й Вітасик сиділи у просторій кабіні КАМазу, обклеєній кольоровими фотографіями дівчат у купальниках, і відчували себе майже дорослими. Для семикласника це прекрасне, хвилююче відчуття. А потім вони їхали через усе місто, аж поки не виїхали на автотрасу.

Шофер Гриша, кругловидий, чорнявий, із тонкими кавказькими вусиками, ввімкнув радіо, і кабіна наповнилася солодкими звуками італійської музики Це ще більше додало хлопцям радісного піднесення.

Вони щасливо перезиралися і раз у раз крутили головами, поглядаючи на дорогу.

— Ой! Дивіться! — вигукнув раптом Женя.

— Що це? — стрепенувся Вітасик.

Край шосе стояв на таких самих бетонних блоках, які вони везли в машині, голубий залізничний вагон.

Над вікнами уздовж всього вагона червоною фарбою було написано: ""Барабашка" запрошує гостей!"

— Ловко придумали! — усміхнувся тато.

— Недавно поставили, — сказав шофер Гриша. — Місяць тому я тут їхав, іще не було.

— А що це? — знову запитав Вітасик.

— Кафе, — сказав тато.

— А чому "Барабашка"? — спитав Женя.

— Не знаю. Будемо їхати назад, заїдемо. Мені самому цікаво Це ж треба — "Барабашка"!.. Просто переслідує нас, — і тато розказав шоферові їхню пригоду з бабиним льохом.

Гриша похитав головою, поцокав язиком і розповів про кілька таємничих випадків, що сталися у Москві, Одесі й Саратові. Ніхто шофера не перебивав, хоча випадки ті були відомі навіть Жені й Вітасику — про них багато писалося й говорилося по радіо й телебаченню.

Крана ні по дорозі, ні в селі, як планувалося, знайти й умовити не вдалося, і розвантажував блоки все той-таки екскаваторник Андрій Дудка. Він зняв зі своєї "Бєларусі" ківш, почепив троса з двома гачками, й екскаватор перетворився на міні-кран. Але той "міні" знімав із машини "демблоки", як охрестив їх Андрій, не гірше за оті заводські "максі".

Спостерігати за просто-таки ювелірною роботою Андрія було дуже цікаво, проте хлопцям нетерпеливилося поїхати швидше назад у той незвичайний кафе-вагон на шосе. Тим більше що бабисеклетин "барабашка", що мешкає льоху, більше не озивався. Повернув порожній глечик із-під молока і більше нічого не чіпав.

Поверталися саме в обід. Отже, інтерес до "Барабашки", який "запрошує гостей", підсилився ще й апетитом. Дуже хотілося їсти.

Біля голубого вагона стояла на узбіччі невелика світла машина якоїсь невідомої іномарки, котрої не зміг визначити навіть шофер Гриша До деревця край дороги був прихилений мотоцикл, на багажнику якого була прив'язана велика сумка "Адидас". Це свідчило, що "Барабашка" гостей приймає.

Блоки, на яких стояв вагон, піднімали його над землею досить високо, і до дверей вели лункі залізні сходи з поручнями.

Коли хлопці з дорослими почали підніматися, сходи загули, і в одному з вікон кафе-вагона з'явилося жіноче обличчя з пильним поглядом. З'явилося й одразу зникло.

У коридорі їх зустріла молоденька фарбована офіціантка у білому фартушку.

— Заходьте! Будь ласка! Добрий день! — без зупинки звично протарабанила вона, ввічливо усміхаючись.

Купе були без дверей і без верхніх полиць. Між нижніми полицями стояли довгасті столики.

— Салат, борщ, шашлик, солодка вода, — так само без зупинки протарабанила офіціантка.

— Годиться! — кивнув тато. — На всіх!

Офіціантка гайнула туди, звідки линула неголосна музика. Спершу здалося, що, крім них, у кафе нема нікого. Але за хвилину з сусіднього купе почувся жіночий голос:

— Ну, гаразд! Будемо прощатися. Ще хтось під'їхав. Я посиджу, доїм, а ти давай… Значить так — роби що хочеш, але щоб було… Завтра приїду, — в останніх словах була погроза.

Чоловічий голос промимрив щось дуже тихо — нічого не можна було розчути.

— Ну, йди, йди! — нетерпляче промовила жінка.

З сусіднього купе вийшов і швидко попрямував до виходу чоловік.

Женя й Вітасик від подиву роззявили роти.

Це був глухонімий з електрички — "продавець долі".

На сходах загримотіли кроки, двері відчинилися, і вагон сповнився дзвінкими веселими голосами.

Гамірлива молодіжна компанія пройшла повз їхнє купе, повз сусіднє й подалася далі вглиб вагона.

— Ти бачив, бачив? — збуджено спитав Женя тата, який, чекаючи їжі, заглибився у газету.

— Що? — не второпав той.

— Глухонімого! З електрички! "Продавця долі"!

— Ні! — здивовано мовив тато: читаючи газету, він нічого не бачив і не чув.

— Ех ти! — з досадою сказав Женя. — Он подивись — він сідає на мотоцикл.

— А-а... справді, — визирнувши у вікно, сказав тато. — Ну і що?

— Вона ж із ним розмовляла! — стишивши голос, зашипів Женя. — Значить, він не глухонімий.

— А-а... — зрозумів нарешті тато. — Ну... це не обов'язково... Деякі глухонімі зчитують з губів.

У коридор вийшла з сусіднього купе і обвела їх пронизливим поглядом немолода вже, але по-молодому фарбована жінка у

джинсовому костюмі і темних окулярах. Штани так щільно обтягували її пишні форми, що було дивно, як витримував і не обривався єдиний фігурний металевий ґудзик, на якому вони трималися.

Здається, вона чула їхню розмову.

Але не промовила ні слова.

Одвернулася і швидко пішла до виходу.

Крізь вікно вони бачили, як вона сіла у світлу машину невідомої іномарки і різко зрушила з місця, одразу набравши швидкість.

В цей час офіціантка вже принесла велику тацю і почала розставляти на столі салатики, "Фанту" і борщ.

— Скажіть, будь ласка, а чому ваше кафе так дивно називається? — спитав тато.

— А це ми придумали. Для реклами, — усміхнулася офіціантка. — Знаєте, зараз усі цікавляться різними такими… неймовірностями. Ну і…

Василь Сергійович пильно подивився на неї:

— Тільки для реклами? І ні з чим реальним це не пов'язано?

— А ви що думали — у нас тут справді домовики борщ варять? — очі її дивилися насмішкувато.

— Хто його зна… Покуштуємо, тоді скажемо. Все залежить від того, який він на смак.

— Клієнти не скаржаться.

— Мабуть, у вас є вже постійні?

— Ну, ми ще тільки три тижні як відкрилися Але хто в нас побував — не минає. Особливо водії дальніх рейсів.

— Скажіть, а ви не знаєте, хто та дама і той чоловік, що сиділи у сусідньому купе? Щойно пішли.

— Ні Не знаю. Звідки мені знати? Клієнти своєї біографії мені не розказують. От що б я могла сказати, наприклад, про вас, якби спитали? Симпатичний мужчина — та й годі.

Тато почервонів. Чоловіки, як і жінки, небайдужі до компліментів, і компліменти їх обеззброюють.

— Він, здається, глухонімий?.. — переборюючи ніяковість спитав тато.

— Хто? — наче не розуміючи, спитала офіціантка.

— Ну той… із сусіднього купе.

— Не знаю. Я з ним не розмовляла. Пробачте, мені треба взяти замовлення. Смачного! — і вона поспішила до галасливих прибульців, що вже виявляли нетерпіння у кінці вагона.

— Ану вас із вашим глухонімим! — буркнув тато до хлопців. — Мусив через нього пекти раків.

— А по-моєму, вона їх знає, — сказав Женя.

— Ага! — кивнув Вітасик.

— І мені здалося, — несподівано сказав шофер Гриша.

— Ну й що, як знає? — тато чомусь роздратувався. — Чому вона мусить усім доповідати!.. Люди роблять свій бізнес, і нічого встромляти носа у чужі справи. Давайте їсти, а то борщ прохолоне.

Вони вже доїдали борщ, коли раптом перед їхнім столом з'явився високий худорлявий юнаку білому халаті і білій кепочці. З тацею, на якій апетитно парували шашлики.

— Добрий день! Вас вітає кухар "Барабашки". Ну, як борщ? — привітно усміхнувся він.

— Чудовий! — щиро вигукнув Василь Сергійович, і всі дружно закивали, підтверджуючи. Борщ справді здався їм дуже смачним.

— Приходьте ще, — задоволено сказав кухар, розставляючи шашлики і забираючи порожні тарілки від борщу. — Смачного!..З вас… — він подав рахунок. — Якщо без здачі, гроші залиште, будь ласка, на столі.

І ще раз привітно усміхнувшись, так само швидко зник, як і з'явився.

— Ну й ціни! — похитав головою шофер Гриша.

— Що ти хочеш — комерція! — намагаючись показати, що йому байдуже, сказав тато Женя зі співчуттям подивився на нього.

Шашлик їли мовчки. Офіціантка так і не з'явилася. Коли вони від'їхали від "Барабашки", Женя нарешті не витримав:

— І все-таки підозріло. Той кухар приносив шашлики не тільки, щоб спитати, чи сподобався борщ… Я певен.

— Хотів на нас подивитися — що за такі цікаві, — сказав Вітасик. — Офіціантка, мабуть, побоялася далі балакати, щоб не проговоритися.

Тато нічого не відповів.

— А джинсова дама чогось вертається, назад їде, — раптом сказав Гриша.

Вони ледве встигли помітити, як повз них промчала зустрічна світла машина невідомої іномарки...

Розділ XIII

Дружина капітана Попенка просить допомоги. Дивна крадіжка в музеї

Дружина капітана Попенка, Наталя Тимофіївна, працювала старшим бухгалтером у міськвиконкомі, вважалася дуже кваліфікованим спеціалістом, і її часто запрошували робити ревізії у різних організаціях.

Після ревізій вона завжди розказувала чоловікові про результати, радилася, часто просила навіть допомогти.

Бо ж Анатолій Петрович був, можна сказати, "професором" у своїй справі.

Та цього разу вона чогось мовчала.

— Що там у тебе? — поцікавився капітан.

— Та нічого, все гаразд, — одвела очі дружина. Він ніжно поклав їй руку на плече:

— Наталочко!.. Ти ж не вмієш говорити неправду. Щось у тебе не станцювалося?.. Не вийшло? Припустилася помилки?.. З кожним буває. Давай удвох поміркуємо…

— Та ні, Толю, у мене все гаразд. Чесне слово! — вона подивилася на нього прохальним поглядом: не питай, мовляв, будь ласка.

— Жалко? — зрозумів він.

— Жалко, — зітхнула вона. — Дуже гарний чоловік, цей директор музею. І весь колектив гарний. Такі дівчата!.. Працюють за копійки, а так викладаються, стільки сил віддають!..

— Велика недостача?

— Та є… — Наталя Тимофіївна знову зітхнула.

— Вони когось підозрюють?

Вона мовчки знизала плечима.

— А що пропало?

— Одяг, намисто, старовинні жіночі прикраси.

— Одяг теж жіночий?

— Як ти догадався? Жіночий. Тільки, — підтвердила Наталя Тимофіївна. — Здебільшого вишивані сорочки, білизна, спідниці. Причому дивна річ. Поряд лежала дуже коштовна інкрустована козацька зброя, ціни нема, її не взяли. А нічні жіночі сорочки латані-перелатані, під руками розлазяться, вкрали.

— А нащо жінці зброя? Жінки на зброї не розуміються.

— Ти думаєш, то жінка?

— А ти що думаєш?

Вона знову знизала плечима.

— А коли помітили пропажу? — спитав Анатолій Петрович.

— У тому-то й справа, що взагалі не помітили. І не знають, коли це сталося. Тільки ревізія виявила.

— Гм, — він замислився. — Що ж у них за порядки? Зникають музейні експонати, а вони навіть не помічають.

— Там стільки того старовинного одягу, що можна й не встежити.

— Одне з двох — або хтось зі своїх тихенько виніс, або…

— Ні-ні!.. Зі своїх ніхто не взяв, я певна. Вони з таким трудом все це збирають, їздять по глухих селах… Та й нащо воно їм? Зараз усього цього не носять. А дівчата молоді. Цінність все це має тільки музейну. Таке воно дрантя.

— І нічого підозрілого дівчата не помічали?

— Взагалі-то був у них один підозрілий відвідувач тижнів три тому.

— Чим же він підозрілий?

— Два дні поспіль приходив у музей

— І все?

— Ну, ти ж знаєш ті етнографічні музеї народного побуту. Крім організованих туристичних екскурсій, відвідувачів майже нема. Порожньо. А тут два дні підряд. Причому глухонімий.

— Глухонімий?

— Так. Кремезний, невисокий на зріст, але дуже широкоплечий, майже квадратний. Обличчя похмуре, очі вовкуваті. Побачивши його на другий день, дівчата спробували заговорити до нього, він тільки замахав руками й одразу пішов.

— Ну що ж, це вже версія. А як у них охороняється музей?

— Як усі музеї. Сигналізація. Міліціонер.

– І сигналізація була справна? І міліціонер не заснув?

— В усякому разі до сьогоднішнього дня жодного натяку на крадіжку.

— Гм… Натяку нема, а крадіжка є…

— Директор такий розгублений, — зітхнула Наталя Тимофіївна, — що мені боляче на нього дивитися.

— Звичайно, було б краще, якби пропажу помітив він сам, а не ревізія.

— Такий хороший дядько! Всього лише рік як директорствує, а експонатів у музеї збільшилося на третину.

Дитинка нещодавно народилася. Третя. Уявляєш? Троє дітей зараз — це подвиг.

— Для людини з такою зарплатнею — справді…

— Я знаю, про що ти думаєш… Ні! Такі люди як він на злочин не підуть ніколи.

— Але об'єктивно відповідати йому доведеться. Чи ти хочеш… — Анатолій Петрович вичікувально подивився на дружину.

— Навіть якби я й хотіла, то приховати цього просто не можу. Ревізія комплексна, нас кілька людей…

— А що ж ти хочеш?

— Я хочу… — вона подивилася так благально, що він усе зрозумів. — Поки ми не склали акта, поки ще не пізно… може, ти подивишся своїм досвідченим оком… Може, є докази того, що відбулася крадіжка, що це зробив хтось сторонній… Толю!

Він усміхнувся:

— Ех, жінки, жінки! Ну й логіка. Спершу не хотіла говорити нічого, а тепер просить.

— Та чого там не хотіла… Я ж знала, що ти… — вона не договорила, а просто обняла й поцілувала його…

Музей містився у старій католицькій церкві з високими, вузькими вікнами, крізь які пролізти було абсолютно неможливо Масивні різьблені двері були непошкоджені. Сигналізація в порядку — діяла безвідмовно.

Капітан Попенко обстежив будівлю дуже уважно, — що називається, зазирнув у кожну шпарку. Слідів проникнення ззовні — аніякісіньких.

Директор музею (справді симпатичний і щиро засмучений), а також дівчата-співробітниці (теж симпатичні й розгублені) дивилися на Анатолія Петровича з чеканням і надією. Так само, як і його дружина й інші члени ревізійної комісії.

Йому й самому щиро хотілося знайти якісь сліди. Але зачепитися було ні за що.

У кутку коридора стояла швабра, а біля неї відро, в якому лежала ганчірка.

Капітан Попенко в задумі подивився на нього. І раптом відчув на собі чийсь погляд. Обернувся й зустрівся очима з жінкою у хустині. Очі її були такі страдницькі й такі перелякані, що йому аж кольнуло в серці.

Наступної миті вона схопила відро, швабру й задріботіла геть.

— Ваша прибиральниця? — глянув капітан на директора музею, що ходив за ним по п'ятах.

— Ага. Фрося. Нещасна жінка.

— Що таке?

— Син у неї пропащий — наркоман, алкоголік. Мучиться вона з ним. Усе, що заробляє, віддає йому. Утрьох місцях прибиральницею робить. І така добросовісна. По кілька разів воду міняє, коли підлогу миє. А кран у дворі… Ні-ні! На неї й не думайте. Вона весь час на очах. Прибирає зранку, коли ми всі вже на роботі. Бо їй же ще у два місця треба.

— Можна мені з нею поговорити… без свідків? — несподівано спитав Анатолій Петрович.

— Будь ласка, — розгублено знизав плечима директор музею. — Але… я вас запевняю… це свята людина. Будьте з нею делікатні.

— Невже ви такої поганої думки про мене?

— Ні-ні, але… Ідіть у мій кабінет. Я її зараз гукну.

Кабінетом той невеличкий закапелок за дерев'яною перегородкою можна було назвати виключно з поваги до директора музею. В ньому вміщався тільки маленький письмовий стіл, сейф і два стільці перед столом.

Анатолій Петрович сів на один зі стільців і почав чекати. Чекав хвилин п'ять.

Нарешті двері прочинились, і вона зазирнула — бліда, з неприродно розширеними зіницями.

— Заходьте, заходьте, — якомога привітніше сказав капітан підводячись. — Сідайте.

Було так тісно, що коли вони сіли, то майже торкалися колінами.

Анатолію Петровичу здалося навіть, що він чув, як шалено б'ється її серце.

— Фросино Миколаївно, ви не хвилюйтесь. Я певен, що ви добра і гарна людина. І я щиро співчуваю вам… Для матері немає більшої кари, ніж дивитися, як на очах гине дитина. Хай навіть ця дитина вже доросла, вона все одно лишається дитиною для матері.

Зморшкувате, у червоних прожилках обличчя прибиральниці закам'яніло, очі наповнилися сльозами.

— Я розумію, мати заради сина ладна на все, — вів далі капітан. — Це святий закон життя. І кожній матері здається, що існує лише вона і її дитина. Але у світі є ще й інші матері й інші діти. І буває так, що мати, дбаючи про свою дитину, робить нещасними інших дітей.

Сльози вже текли по її щоках без упину.

— Фросино Миколаївно, я заздалегідь прошу у вас пробачення. Можливо, я помиляюсь. Але я слідчий. А коли у слідчого виникає якась думка, підозра, він повинен перевірити — або підтвердити, або спростувати її. Я ще раз прошу пробачення, але скажіть мені тільки одне… Я повірю вам на слово й більші нічого не питатиму… Ви виносили у відрі з водою наче ганчірки і ховали десь у дворі, а потім забирали? Так?

Вона сховала обличчя в долоні і заплакала вголос, причитуючи:

— Боже мій!.. Боже мій!..

Він мовчки чекав.

Нарешті вона відняла руки від очей і подивилася на нього скрушно, приречено:

— Не дай Боже вам такої долі, яку мене!.. Мені вже все байдуже. Тюрма так тюрма. Смерть так смерть. Все краще, ніж таке животіння.

— І кому ж воно було треба — оте древнє лахміття?

— Я сама не знаю. Але він платив за нього як за нове.

— Хто?

— Гугнявий.

— Гугнявий? — вражено перепитав капітан.

Розділ XIV

Загадковий професор

Тато взяв тиждень у рахунок відпустки, назавтра вони знову їхали в Завалійки. І знову з шофером Гришею. Цього разу везли цемент, велику залізну бочку для води, велике залізне корито для змішування бетону, яке спеціально зварили татові на заводі, і різний інструмент — лопати, ломи, сокири, молотки тощо.

Тато був рішучий і беручкий до роботи. Нічого не відкладав на завтра.

— Головне — вийти з нульового циклу, — сказав він. — Купили блоки, відразу закладемо фундамент. А там буде видно.

Треба було ще дуже багато всього — і цегла, і дерево, і вікна, і двері, і на підлогу, і на дах... Але тато не журився:

— Якось воно буде. Купуватимемо потроху. "Не разем Кракув будовался", як кажуть поляки. Головне — вийти з нуля.

Андрій уже вивіз хатнище, розрівняв площадку і разом зі своїм кумом-виконробом Іваном Олександровичем робив розмітку. Іван Олександрович дивився в окуляр нівеліра[1] на довгу смугасту рейку з цифрами, яку тримав Андрій, а потім вони забивали кілочки і натягували між ними шпагат.

Тоді Андрій сів на екскаватор і по тій розмітці почав ковшем рити траншеї Женя з Вітасиком не могли очей відвести — так він ловко це робив.

Навіть тато захоплено похитав головою:

— Здорово, хай йому біс. Не знав, що навіть траншею рити можна так красиво.

— Дребедєнь! — білозубо усміхався з кабіни Андрій.

— Уже й будуєте? — почувся раптом із вулиці голос.

Вони обернулися.

Біля хвіртки стояв Захар Антонович, дідок, що допомагав їм розбирати Надеждину хату.

— А що ж! Будуємо! А чого чекати? — весело вигукнув тато.

— Та й правда. Чекати нічого. Хтозна, що завтра буде, — зітхнув Захар Антонович.

— Чого це ви так похмуро? — здивувався тато.

— А чого радіти? Як люди пропадають.

— Які люди?

— Та дачник наш, професор, що у Помпочки купив торік хату. Ти ж, Іване, знаєш, — кивнув дід до Івана Олександровича.

— Ага-га! — мотнув виконроб головою. Андрій зупинив екскаватор, висунувся з кабіни і теж уважно слухав.

— Примчала машиною оце годину тому професорша, плаче — нема. Ще в суботу привезла вона його сюди на дачу, він тут часто працює в самотині, не любить, щоб йому заважали. А машину він сам чогось не водить, професорша возить його. Назад, сказав, сам електричкою приїде. Мав учора повернутися, бо сьогодні їде за кордон на конгрес якийсь, і… Дача не замкнена, портфель на столі, він той портфель із рук не випускає — і спить із ним, по-моєму… Ще й яєшня на пательні недоїдена. А він же акуратист… Не міг так залишити. Отже, не поїхав нікуди. Зник, та й усе.

— Тю! — обізвався з екскаватора Андрій. — У неділю ж був. Я ж йому яму під гараж копав. І піску завіз. Ми ще з ним підвечеряли добре.

— Значить, або у понеділок, або вчора… Професорша у міліцію подалася заявляти.

— А яких він наук професор? — спитав тато.

— Не знаю, — знизав плечима Захар Антонович. — Якихось древніх. Але дуже тямущий дядько. Що не спитай — усе знає.

— А як його прізвище?

— Барабаш.

Женя й Вітасик так і вклякли, роти пороззявляли. Барабаш!

І тут здаля почувся дзвінкий дівчачий крик:

— Діду! Професор знайшовся!

По вулиці швидко мчала до них на велосипеді якась дівчинка. Під'їхала й різко загальмувала.

— Де? — спитав її Захар Антонович.

— На кладовищі, — одним духом випалила вона.

— Тю! — знову вигукнув Андрій. Інші лише перезирнулися.

— Він що?.. — Захар Антонович не договорив.

— Та ні, ні! — вигукнула дівчина. — Живий! Тільки непритомний. І весь землею перемазаний. Ми так злякалися. Думали, мрець із могили виліз. Професорша його вже в лікарню повезла.

— Так вона ж у міліцію поїхала.

— Ні, не встигла. По телефону з кимось довго балакала.

— А чого це тебе на кладовище погирило? — суворо спитав Захар Антонович.

— А ми там у піжмурки гуляли, — зиркнувши на хлопців, шморгнула носиком дівчинка.

— Знайшли місце для гульні, — буркнув Захар Антонович. — Професор що — поранений?

— Крові наче не видно, тільки на лобі ґуля здоровенницька.

— Хтось, значить, вклеїв… Хоча того професора не так просто з ніг звалити. Він і сам може… Показував мені прийоми — ногою з голови шапку збиває.

— У-шу? — усміхнувся тато.

— Ага. А ви звідки знаєте?

— Теж трішки займаюся.

Побалакали ще трохи, і Захар Антонович пішов. Онука його, яку звали Галочкою, перегнавши діда, помчала на велосипеді. Андрій завів екскаватора і продовжив свої артистичні вправи з риттям траншеї. Та хлопці інтерес до цього вже втратили. Забравшись у бур'яни, Женя й Вітасик схвильовано зашепотіли.

— Ну, як це тобі подобається? — аж захлинався Женя Кисіль.

— Думаю, що тут щось є, — дрібно кивав головою Вітасик Дорошенко.

— Барабаш! Це ж треба!

— Весь у землі… Значить…

— Значить, був там…

— Де?

— У льоху.

— Як?

— Не знаю…

— Слухай, може, він винайшов спосіб пересування людини під землею.

— А хто ж його по голові вклеїв?

— Не знаю.

— Але — Барабаш! Це не може бути простим збігом, випадковістю. І зникнення продуктів із льоху, і кафе, і...

Загадковий професор Барабаш схвилював хлопців не на жарт.

Розділ XV

"Сищики" і "розбійник"

— Просто не знаю, що й робити... — зітхнув капітан Попенко. — Нещасна жінка. Через сина, алкоголіка й наркомана, на трьох роботах прибиральницею працює. Той усе пропиває. Б'ється вона, як риба об лід. А тут з'являється Гугнявий, вмовляє її, пропонує за кожну стару спідницю, за сорочку, яку носила ще якась кріпачка за часів Тараса Шевченка, такі гроші, наче то наймодніша сукня з паризького салону Діора. І вона спокусилася. Злочин? Звичайно. Але спровокований негідником. Свідків нема. Негідник, звичайно, відмовиться. Бо це справді безглуздя — платити такі гроші за дрантя, яке має лише наукове етнографічне значення. Це не ікона, яку можна продати за кордон.

— Але там іще були, кажеш, якісь жіночі прикраси, коралі, намисто, сережки... — сказав капітан Горбатюк.

— Та то все теж особливої цінності не має. Саморобки з камінців, так званих самоцвітів, з дерева, з міді. Дорогоцінних металів нема, діамантів теж.

— Дивно. Нащо це все Гугнявому? Судячи з опису, це звичайний рецидивіст, бандюга, до колекціонування ніякого стосунку не має.

— В тому-то й справа.

— Ти гадаєш, це той самий глухонімий, про якого говорили співробітниці музею?

— Безперечно, — кивнув Анатолій Петрович. — Словесний портрет збігається повністю.

— Отже, він видає себе за глухонімого. Очевидно, для того, щоб приховати свій природний недолік. Говорить лише тоді, коли не говорити не може, коли треба спілкуватися.

— Ти вважаєш, що це той самий Гугнявий, що дзвонив Ірі Іващенко?

— Можливо, й той, — припустив Степан Іванович.

— А на Мадам Дисконт ти так і не вийшов?

— Поки що ні. Єдиний, хто її знає в обличчя, — це Забарило. А він категорично відмовляється допомагати. Адреси, каже, не знає, телефону не знає і взагалі не хоче бути стукачем…

— Примусити, певна річ, не примусиш. Не ті часи… Але ми відволіклися від Гугнявого. Сьогодні ввечері прибиральниця Фрося має з ним зустрітися.

— Що?! Коли?

— Через сорок хвилин.

— Де?

— У Ботанічному саду.

— То чого ж ти мовчиш?

— А я не мовчу, — усміхнувся капітан Попенко. — Я тому й зайшов до тебе у райвідділ. Ти ж у Ботанічному саду не був, по-моєму, років три.

— Але у мене ж... робота, — капітан Горбатюк показав на розгорнуті папки справ на столі.

— Робочий день давно закінчився. Бамажки можна порозкладати й потім. А тут справа оперативна. А хто у нас найдосвідченіший опер? Капітан Горбатюк.

— Ну, гаразд. Ходімо. А то й справді він тебе ще пристукне там, а я буду винен.

У Ботанічному саду було багато затишних, безлюдних куточків. Один із них, маленьку алейку у яру з кількома лавицями, й облюбував Гугнявий для зустрічей із прибиральнице Фросею. У найсонячніший день тут завжди були морок і прохолода. На схилах яру росли велетенські ясени і клени, а під ними густі кущі. У тих кущах і причаїлися капітани.

— Чого тільки не буває в житті... — шепнув капітан Горбатюк. — Ти пам'ятаєш?

— Аякже, — пошепки відповів Попенко.

Цей яр і ці кущі вони пам'ятали з дитинства. Вони мешкали тоді неподалік від Ботанічного саду, "Ботаніки", як вони його називали. І ще школярами-однокласниками цілі дні пропадали тут. Та й не дивно. Тут справжнє роздолля для хлопців. Взимку каталися з гір на лижах і санчатах, влітку гралися в різні ігри, найчастіше у сищиків-розбійників. Чи думали вони тоді, що саме тут доведеться їм вистежувати справжнього "розбійника"-злочинця?..

Сюди не долинали звуки міста, лише гомоніло у шалині птаство.

Прийшла прибиральниця Фрося. З торбою, як і домовилися, — наче принесла ще якусь старовинну сорочку. Сіла на лавці, розгорнула книжку, мовби читає, — відпочиває.

І потяглися довгі, тягучі хвилини чекання.

Минуло півгодини.

Гугнявого не було.

Прибиральниця Фрося вже почала виявляти хвилювання. Раз у раз позирала на алею. Вставала, ходила, знову сідала. Не бачачи за кущами капітанів, безпорадно крутила головою.

Минула година.

Гугнявого не було.

Прибиральниця Фрося опустила голову на руки й заплакала. Капітани розуміли — переживає, думає, вони гадають, що обдурила їх, вигадала про побачення.

Почало сутеніти. Далі чекати було вже безглуздо. Гугнявий на побачення не прийшов.

Розділ XVI

Театральні квитки. Підозрілі дивацтва професора Барабаша. Страшна зустріч

— Слухайте, трохи не забула… ви у льосі загубили якісь квитки, — може, вам треба, а я… Де ж це вони… — баба Секлета почала мацати по припічку, шукаючи. — Отут же поклала…

— Які квитки? — здивувався тато. — Ніяких квитків я не губив.

— А осьо-сьо! — баба Секлета подала татові якісь папірці.

— Ти диви, справді квитки. У театр. Опери і балету. Невикористані… Контроль цілий. Але вже недійсні. На п'ятнадцяте число. А де ви їх узяли?

— Таж кажу — у льосі знайшла. Вчора. Думала, ви загубили. Бо ж звідки їм там узятися.

— Тю! — тато уважно розглядав квитки. — Два… У партер… Третій ряд. Посередині… Чудові місця… Тільки справжні знавці, справжні театрали сидять на таких.

— Професор Барабаш… із дружиною, — випалив Женя.

— Точно! — підхопив Вітасик.

— Ви гадаєте? — глянув на них тато з-над окулярів.

— А хто ж іще? — сказав Женя.

— "Лісова пісня…". Я б і сам не відмовився. Але — п'ятнадцяте число… Тиждень тому. А професор Барабаш зник два дні тому. Чому ж він не пішов?

— Тому що був зайнятий, — відрізав Женя. — Під землею, — докинув Вітасик.

— Не фантазуйте, хлопці, — усміхнувся тато. — П'ятнадцятого він був у місті. І ніде не зникав.

— Звідки ти знаєш? — спитав Женя.

— Тому що зник він два дні тому. А сьогодні знайшовся. Якби він зник тиждень тому, дружина б сказала… Треба мислити логічно.

— А може, він ночами зникав? Коли дружина спала. А на ранок повертався. Уночі ж усе в льосі пропадало… Не логічно?

— Логічно то логічно. Але безглуздо. Зникати професорові ночами, щоб лізти під землею у бабин льох по молоко та сир? Логіка божевільних.

— Якби ж то просто професор, а то ж Барабаш. Що знаємо про логіку барабашів? — дозволив собі втрутитися Вітасик.

— Ну, добре. Я бачу, дискусія наша до консенсусу не приведе. Нате вам квитки, з'ясовуйте самі, а мені діло робити треба, — і тато пішов до Андрія, який уже закінчував рити траншеї під фундамент.

— А ходімо на кладовище. На те місце, де його знайшли, — сказав Женя.

— Ходімо, — погодився Вітасик. — Але спершу до Галочки Захара Антоновича треба. Щоб вона показала те місце.

— Авжеж.

Галочка сапала на городі картоплю.

Коли хлопці привіталися, вона підвела голову, усміхнулася: "А-а, це ви!" — але не розігнулася, далі сапала.

Вони розгублено перезирнулися — як розмовляти з людиною, яка працює і на тебе не дивиться? І тільки мовчки знизували плечима.

Галочка перша порушила мовчанку. Нарешті випросталася, обіперлася на сапку:

— Ви про нього щось хотіли спитати? Еге?

— Еге, — усміхнулися хлопці.

— Гадаєте, я щось знаю? Ні грама! Хто його по голові вцілив, де він у бруд забрьохався, — Бог його зна.

— А що він узагалі за людина?

— Професор. Ви ж чули.

— Ну, професор — це ще не… А є в нього якісь… ну… — Женя невизначено поворушив пальцями.

— Відхилення від норми, — допоміг йому Вітасик. — От-от!

— Суцільне відхилення! — махнула рукою Галочка.

— А в чому це виявляється?

— В усьому!

— Як це — в усьому?

— А отак. Мабуть, усі професори такі. Дивак, та й годі. Що робить — усе не як люди. Ну абсолютно.

— А конкретніше.

— Ночами з портфелем гуляє. Я сама бачила… І не по дорозі, а по кущах, по яругах. Із ліхтарем. Наче шукає щось. Спершу думала, у портфелі книжки, рукописи, папери… А якось портфель розчинився, дивлюсь — а там лопатка маленька, топірець, молоток…

Хлопці багатозначно перезирнулися.

— А на кладовище він часто ходив? — пильно глянув на Галочку Женя.

— Часто.

– І на руїни монастиря? — спитав Вітасик.

— Еге.

— А там підземелля є?

— Може, й є. Але там геть усе завалене Ще з дореволюційних часів. Його лопаткою не розкопаєш. Навіть екскаватор дядька Андрія не подужає — такі товстелезні стіни. Німці у війну, кажуть, вибухівкою підривали, ще більше завалювали… Щоб партизани не ховалися. Але партизанів тут не було. Партизани у сусідньому районі орудували.

Після розмови з Галочкою хлопці пішли на кладовище. Проте огляд місця, де знайшли непритомного професора — у кущах біля старого склепу, як сказала Галочка, — нічого не дав.

Ні слідів, ні речових доказів хлопці не знайшли Крім прим'ятої трави та кількох поламаних гілок на кущах — анічогісінько.

Сонце сіло, почало сутеніти, і на кладовищі вже було незатишно. Хоч хлопці й костричилися один перед одним, удавали, наче їм ніскілечки не лячно, але довго затримуватися на кладовищі не стали. А що там робити, як слідів ніяких!..

Вони вийшли з кущів — і враз заціпеніли. По стежці просто на них їхав на велосипеді... "продавець долі", Глухонімий із поїзда.

Розділ XVII

Перервана розмова. Незапланованe знайомство з Маргаритою Зенонівною. Професійна поразка капітана Горбатюка

Дружина професора Барабаша була дуже схвильована:

— Я нічого не розумію. Що сталося? Як він опинився на кладовищі? Хто його вдарив? І чому він не захотів у лікарню?

— Не хвилюйтеся І розкажіть усе по порядку, — капітан Горбатюк підбадьорливо усміхнувся їй.

Професорша зітхнула:

— У суботу я привезла його на дачу. Сама поїхала додому. Він не любить, щоб йому заважали, коли він працює. Казав, що у вівторок повернеться електричкою. В середу мав їхати за кордон... На конгрес. І — не приїхав з дачі додому. Уявляєте? Я не спала всю ніч. Ранком примчала у Завалійки. Його нема. Дача незамкнена. В хаті не прибрано. Він дуже охайний. Ніколи не залишає так хати. Уявляєте? Я думала, що збожеволію. Почала дзвонити. У моїх добрих знайомих родич — заступник начальника управління внутрішніх справ Віталій Олексійович. Ну, ви знаєте. Аж тут прибігають, кажуть — знайшли. На кладовищі, непритомного, з пробитою головою. Уявляєте? Я ледь не зомліла. Кинулася туди... У машину його... І думала — одразу в інститут

травматології. Головний лікар — наш добрий знайомий. Але дорогою він прийшов до пам'яті. І — категорично — додому. Ніяких розмов. Заперечувати йому неможливо. Вдома я промила йому голову камфорним спиртом, заклеїла бактерицидним пластиром. Викликала "швидку". Хоч він і не хотів. "Швидка" приїхала: подивилися, сказали, що більше нічого робити не треба. Тільки спокій і догляд. Можливий струс мозку.

— Ну, і що ж він говорить? Як пояснює те, що сталося?

— Каже, що вдарився головою об камінний хрест на кладовищі. І знепритомнів. Але то неправда. Він у мене такий міцний. І не міг же він, вдарившись головою, пролежати без тями на кладовищі два дні. Бо недоїдена яєчня на пательні така була пересохла — пролежала в кожному разі більше доби.

— Просто вдарившись, навряд чи людина так довго буде без тями… — повільно промовив Степан Іванович.

— І земля на одязі була свіжа! — підхопила професорша. — А там, де він лежав, усюди трава. Таке враження, що його недавно витягли з якоїсь ями і перетягли туди. Я йому кажу, а він: "Дребедєнь!" Це він у місцевого екскаваторника навчився. Підозріло це все, дуже підозріло. Я бачу, що він говорить неправду, але нічого не можу зробити. Він, мабуть, не хоче мене лякати. Він дуже самолюбний, ніколи нічого не боявся, йому незручно, що хтось звалив його з ніг, і тому не признається. Але якщо так усе залишити, там же не можна буде жити. І моє ж серце буде не на місці, коли він там сам працюватиме. Я весь час думатиму, що якісь бандити на нього напали. Я збожеволію!.. Я подзвонила Віталію Олексійовичу, розказала йому все, і він порадив мені звернутися до вас. Він вважає вас одним із кращих оперативників міста. Так він сказав.

Капітан Горбатюк почервонів і опустив очі:

— Він дзвонив мені… Хоч я й трохи перевантажений, але… спробую поговорити з вашим чоловіком.

— Тільки не кажіть, що ви з міліції.

— Я скажу, що я з Товариства української мови.

— Не жартуйте. Але треба щось придумати. Бо інакше він нічого вам не скаже.

— А я не жартую. Я таки член Товариства української мови. А ваш чоловік — фахівець із фольклору й етнографії. Отже, тема для розмови знайдеться.

— Ви ж дивіться… будьте обережні Чоловік же нічого не знає, що я дзвонила Віталію Олексійовичу, що я звернулася до вас… Я вас благаю!

— Постараюсь… А як він себе зараз почуває? Може, турбувати його поки що не слід?

— Та ні, нічого Трохи болить голова, але він уже працює, сидить за столом. І якби не ота ґуля, мабуть, зірвався б і полетів на конгрес.

— Тоді я йому зараз і подзвоню, — капітан Горбатюк набрав номер. — Алло! Іване Степановичу! Добрий день! Це вас турбує Горбатюк Степан Іванович. Як бачите, майже тезко. Член Товариства української мови. Чи не можна було б з вами зустрітися, проконсультуватися. Ми тут збираємося влаштувати гурток народознавства, і без консультації спеціаліста дуже важко. Мені порадили звернутися до вас… Хто? — Горбатюк на хвилину затнувся. — З музею. Так-так… Директор… Можна зайти? Після третьої? Щиро дякую.

Дружина професора дивилася на нього з надією.

— Я потім подзвоню вам. Увечері. Можна?

— Будь ласка. Дзвоніть додому, — Горбатюк назвав номер телефону. — До речі, не думайте, що я сказав неправду вашому чоловікові. Я справді член Товариства української мови імені Шевченка. І веду роботу серед працівників нашого райвідділу. Прикро, що міліцейський суржик став темою для анекдотів…

Чверть на четверту капітан Горбатюк піднімався сходами на третій поверх, де була квартира професора Барабаша. Ліфт чогось не працював. На площадці другого поверху він наздогнав якусь літню жінку з двома торбами в руках.

— Клятий ліфт! Кожні три дні псується! — роздратовано буркотнула жінка.

— Давайте я вам допоможу. Вам на який поверх? — капітан нахилився, беручи в неї сумки.

— Ах, спасибі-спасибі! — вищирила вона у вдячній посмішці білосніжні вставні зуби. — Це така рідкість — вихований молодий чоловік.

Степан Іванович взяв у неї сумки, що виявилися не дуже й важкими, і, пропустивши її вперед, пішов слідом.

Жінці було років за шістдесят, і навіть косметика вже не могла цього приховати.

— Добре, що хоч третій поверх. А кому на дев'ятий? Уявляєте? — вона йшла досить легко, пружним кроком. — От і все. Дякую.

Вона зупинилася біля дверей, він передав їй сумки. Сусідні були двері професорської квартири.

— О! То ви до професора! — сказала вона, побачивши, як він натискає кнопку дзвінка. — Ви не лікар?

— Ні-ні.

— Пробачте. А то вчора була "швидка". Щось у професора сталося на дачі. Розбив голову. Це ж треба.

В цей час двері професорської квартири відчинилися і на порозі став високий, міцної статури чоловік з наклейкою на лобі.

— Здрастуйте, Іване Степановичу! — швидко промовила сусідка. — Як себе почуваєте?

— Спасибі, Маргарито Зенонівно, все нормально, — професор ввічливо усміхнувся до сусідки і глянув на капітана: — Ви до мене? Горбатюк? Степан Іванович?

— Так. Добридень! Можна? — кажучи це, капітан устиг помітити, що сусідка якось по-новому глянула на нього — наче насторожилася А втім, — може, це йому здалося. У слідчих професійна підвищена підозріливість.

— Будь ласка! Будь ласка! — професор одступив, запрошуючи гостя.

Стільки книжок у приватній квартирі капітан бачив, мабуть, уперше. Стелажі, полиці з книжками стояли у передпокої, у коридорах, не кажучи вже про кімнати.

— Я вас слухаю. Сідайте, — професор вказав капітанові на м'яке шкіряне крісло, сам сів на стілець.

— Не мені говорити, — почав капітан Горбатюк, — яка то зараз складність навернути людей, особливо городян, до рідної мови, пробудити в них почуття національної свідомості, гордості, прищепити їм справжню любов до рідного слова. Тим, хто не втратив зв'язків із селом, у кого там коріння — батьки, родичі, — тим легше. А іншим?.. Одними закликами, гаслами справі не зарадиш. Треба, мені здається, вдаватися й до хитрощів, тобто до певної тактики. Треба за-ці-кав-лю-ва-ти!.. Треба, щоб, наприклад, книжки українською мовою були не те що не гірші, а кращі, цікавіші, ніж російські книжки. І взагалі, пробуджувати цікавість до нашої історії, до культури. І от я хочу вас попросити, що би ви могли мені порадити, підказати? Хочемо зробити такий стенд, повз який важко було би пройти Може, якусь вікторину, де були б питання, які посправжньому захоплювали б.

— Ну що ж, справа хороша, — професор з цікавістю дивився на Горбатюка. — Побільше б таких ентузіастів! А зацікавити є чим. Оці шафи — тільки мала частина книжок з україністики, кожна з яких може бути предметом захопливої розмови. Але відразу я вам, звичайно, потрібної програми не видам. Я не комп'ютер. Дайте мені кілька днів... І я постараюся продумати...

— Звичайно-звичайно, — поспішливо сказав капітан. Був уже час переходити до справи. — Між іншим, у етнографічному музеї неприємність. Ви не чули?

— Ні. Я давненько там не був. А що таке? — спитав професор.

— Крадіжка. Викрали жіночий одяг, прикраси. Замішаний якийсь глухонімий. Так зростає рівень злочинності! Просто жах!

Обличчя професора враз закам'яніло.

— Так-так... Це неприємно... Звичайно... Але я сподіваюся, що злочинців знайдуть. Раз відомо, хто замішаний... Пробачте, — професор

підвівся з стільця. — Подзвоніть мені днів за три-чотири. А зараз… у мене щось заболіла голова. Вчора я вдарився. Пробачте…

— Ні-ні, це ви пробачте… Якби я знав… На все добре!..

"Що ж я не так сказав? Чому він раптом припинив розмову? Де я припустився помилки?" — стурбовано думав капітан Горбатюк, вийшовши з квартири професора.

Він на якусь мить зупинився, роздумуючи. І в цей час двері сусідньої квартири відчинилися і визирнула Маргарита Зенонівна:

— Ой, вибачте!.. Ви такий ґречний… А в мене біда: шухляда з шафи вивалилася. Сама не подужаю. Допоможіть, будь ласка. Якби Іван Степанович не трамвований… ой, хотіла сказати травмований, я б його попросила… Це хвилинна справа Прошу!

— Будь ласка! — сказав капітан і зайшов до квартири. Квартира була велика, трикімнатна, умебльована старими, модними років сорок тому гарнітурами карельської берези, колись дорогими, а тепер уже десь потьмянілими, десь вигорілими на сонці.

Одна з шаф була відчинена, а на паркеті біля неї лежала шухляда з білизною.

— Я потягла на себе, не розрахувала, а вона взяла й вивалилася. Ще й ногу мені придавила. От бачите, тепер синець буде.

Поки він піднімав шухляду, поки засовував її в шафу, жінка говорила безугаву:

— Важко, звичайно, без чоловіка в хаті. Живу сама. Але… Завжди хтось допоможе. Світ не без добрих людей. І чоловіка поховала. І сина. Модна хвороба обох забрала… Рачок. Є, правда, онук, але такий собі,

чужий. Син із дружиною розлучився ще до його народження. І невістка вийшла заміж удруге. Не хоче зі мною знатися. Отже, вважайте, нема онука. Інша на моєму місці тільки й говорила б: "Ах, яка я нещасна!" — а я, бачите, усміхаюся. А що? Нема — то нема. Все одно треба жити. Найбільший гріх, як казав Господь, — це смуток, зневіра. А я не хочу бути грішницею. Чоловік мій теж був професор, фізик-теоретик. І син учений, кандидат наук. І я сама два факультети закінчила. Люблю літературу. Але захоплююся, будете сміятися, — детективами. У мене ціла бібліотека — і Сименон, і Агата Крісті, і Чейз, і Стаут... Але чогось найбільше люблю поляків. Особливо Хмілевську. Може, тому, що я сама на три чверті полька... От спасибі! От спасибі вам, Степане Івановичу! Давно хотіла познайомитися зі справжнім професійним слідчим...

Капітанові Горбатюку довелося зробити велике зусилля, щоб не виказати подиву.

Усміхнувшись, він пильно глянув на Маргариту Зенонівну:

— А звідки ви взяли, що я... слідчий?

Вона теж білозубо усміхнулася:

— Ви заперечуватимете?

Він напружив пам'ять, вдивляючись у неї. Ні, він ніколи з нею не зустрічався, бачив її вперше.

— Ви що — екстрасенс? — знову всміхнувся він.

— Можливо. Завдяки своєму божественному походженню.

— Божественному?

— Авжеж "Зенон", "Зіновій" — ім'я грецького походження, від Зевс, Зевес… Але то все жарти. Просто я багато чула про вас. Позитивного… І коли Іван Степанович вас назвав, догадалася… Не помилилася?

— Ні, — відмовлятися було безглуздо.

— Скажіть чесно, — вона таємничо понизила голос, — ви гадаєте, що ота травма професора кримінального походження?

— Не знаю. Я був у нього зовсім з іншого приводу.

— Ви мені недовіряєте?

— Можете його спитати. Він навіть не знає, що я з міліції. А що ви можете сказати з приводу його травми? Ви щось підозрюєте?

— Боже збав. Я нічогісінько не підозрюю. Просто я начиталася стільки детективів, що мимоволі починаю мислити, як сищик. І тому коли після підозрілого випадку на дачі до потерпілого наступного ж дня приходить відомий у місті слідчий, то починаєш думати, що це неспроста.

— Так, ви, здається, справді начиталися детективів. Пробачте, але я мушу йти.

— Це ви пробачте, що я вас так затримала. Була дуже рада з вами познайомитися. Сердечно дякую за все, — вона усміхалася білозубо і, як здалося капітанові, переможно.

Капітан Горбатюк давно не зазнавав такої професійної поразки.

Як же тепер дивитися у вічі Віталію Олексійовичу?

"Один із кращих оперативників міста сів у калюжу, як хлопчик-початківець... Треба їхати в Завалійки.

Оглянути місце події. Може, хоч якась ниточка з'явиться..."

Але поїхати у Завалійки того дня йому не вдалося.

У райвідділі його чекала несподіванка.

Розділ XVIII

"Здоровий бицюра!" "Тут і ваші знайомі капітани знадобилися б!"

Побачивши хлопців, Глухонімий різко загальмував і, знявши ногу з педалі, обіперся нею об землю. Хлопці так розгубилися, що не могли й ворухнутися.

Глухонімий звузив очі, люто дивлячись на них. Тоді нахилився до землі, схопив товсту гілляку, замахнувся... Тікати було пізно... Та Глухонімий не кинув, не вдарив, — перехопив гілляку другою рукою — трісь! — переломив, наче лозинку, і вищирився, коротко реготнувши...

Женя й Вітасик рвонулися разом і, не чуючи під собою ніг, дременули навтіки.

Опам'яталися вони тільки тоді, як побачили екскаватор дядька Андрія, що чихчихав на їхній ділянці.

— Чого це ви — наче за вами вовки гналися? — спитав тато. — Де це ви були?

Хлопці перезирнулися.

— На… на кладовищі, — одхекуючись, признався Женя.

— "Барабашку" шукали? — усміхнувся тато. — Ну й що?

— Глухонімого бачили! — сказав Женя.

— Якого?

— "Продавця долі", — випалив Вітасик. — Того самого…

— …що й у кафе, — додав Женя.

Хекаючи, вони розказали про свою пригоду.

— Оввa! Це вже цікаво, — сказав тато. — Що ж йому треба на кладовищі? Та ще й біля того місця, де знайшли непритомного професора?

— Ану, ходім глянемо, що це за Глухонімий, — сказав дядько Андрій, злазячи з екскаватора. І перший пішов швидким кроком. Тато рушив за ним. Хлопці, підбігаючи, щоб не відстати, по дорозі почали розказувати Андрієві про дивного "продавця долі"…

— Дребедєнь, — раз у раз кидав на ходу Андрій. — Не бійтеся. Зараз ми йому мозги вкрутимо. На мигах. Раз Глухонімий! Щоб не лякав дітей! Дребедєнь!

Та Глухонімого на кладовищі вже не було. Лишилися тільки сліди від велосипеда на стежці.

— А здоровий, бицюра, — сказав тато, піднімаючи з землі переламану гілляку.

— Є сила в руках, — погодився Андрій.

Хлопці позирали мало не з гордістю — недаремно, значить, тікали, недаремно турбували дорослих.

— Навряд чи він на чиюсь могилу квіти хотів покласти. На цьому кутку давно вже не ховають. Все позаростало, — сказав Андрій. — А склеп катанкою, бачите, закручений. Щоб пацани не лазили. Усипальниця панів наших колишніх, Хоржевських. Бачите, написано навіть над дверима. По-старослов'янському.

Хлопцям, з одного боку, було й досадно, що "продавець долі" зник, що дорослі його не побачили, аз другого, — хтозна, може, й краще... Ич, яку товстелезну деревину переламав!..

— Тут, я бачу, й ваші знайомі капітани знадобилися б, — сказав тато хлопцям, коли йшли назад.

— Я теж думаю, — сказав Женя.

— Давно ми їх не бачили, — сказав Вітасик.

— Що за капітани? — спитав Андрій.

— Та дружать вони з двома слідчими, капітанами міліції, — не без гордості сказав тато. — Стільки вже пригод пережили — цілий детективний серіал. От хай самі розкажуть.

— Ану-ну! — зацікавився Андрій.

Хлопці почервоніли — і від задоволення, і від ніяковості.

— Та! Якось іншим разом! — махнув рукою Женя. Вітасик промовчав.

— Горді! — сказав Андрій.

— Не горді, а це розказувати три години треба, — наче вибачався Женя.

— Чесне слово! — підтвердив Вітасик.

— Та не задирайте носи! — гримнув тато. — А то більше не візьму вас у Завалійки.

Довелося хлопцям поступитися. І вони коротко переповіли Андрієві про свої минулі пригоди, і про таємничий голос за спиною, про історію з Вітасиком, про боротьбу з мафією; і про повторне зникнення Ципи, про захопливу подорож на пароплаві "Квітка-Основ'яненко", і про невловимого "агента СД", про контакти з НЛО… Андрій слухав і тільки руками розводив:

— Ну кадри!.. Кіно, та й годі!

Розділ XIX

"І все-таки я її знайду, цю Мадам Дисконт!"

Несподіванка, що чекала на капітана Горбатюка у райвідділі, була вся перебинтована, — визирало тільки одне око і кінчик носа, та ще опухлі губи, на яких темними струпами запеклася кров.

— Я — до вас, — через силу проговорила несподіванка, підводячись зі стільця, що стояв біля дверей кабінету.

— Будь ласка! Заходьте! — капітан відчинив кабінет. Забинтований зайшов.

— Сідайте. Слухаю вас, — капітан намагався впізнати, хто це — голос був наче знайомий.

— Втравили мене, тепер рятуйте.

Капітан знизав плечима:

— Не розумію.

— Не впізнаєте? Мене мама рідна тепер впізнати не може. Забарило я. Василь Забарило.

— Що з вами?.. Хто вас так?..

— Якби я знав?.. Ну й здоровило!.. Руки залізні… Удар тримає, як професійний важковик. Я проти нього — мов комарик… — Вася застогнав і замовк.

— Розказуйте… Будь ласка. Все по порядку. І не поспішайте, якщо вам важко.

— Та що там розказувати… Прийшов до мене додому. Я сам живу, в однокімнатній квартирі. З дружиною розлучився, розмінялися. "Ти про що з Горбатюком говорив?" Знає вас… Усе знає… "Та, кажу, кореш мій, боксом разом займалися, Лук'яненко Жора, пропав десь, шукають". — "То скажи, щоб не шукали більше. У карти його програли… Гастролери. І з собою забрали". — "А ти звідки, кажу, знаєш? Ану, говори, бо…". І до нього… Спершу хук лівою, тоді аперкот. А він — хоч би що… Ну, а потім… От бугай!.. Я думав, він мене вб'є… Коли я очухався, бачу — телефону мобільного нема, й DVD-плеєра, що на телевізорі стояв… От зараза. Ну! Нащо ви мене втравили? Нащо ви до мене приходили?! — відчай Забарила був щирий.

— Як він виглядав? Опишіть, будь ласка, детальніше, — попросив капітан.

— Кажу ж, здоровий, як слон.

— А обличчя? — Він у темних окулярах був.

— Навіть після ваших хуків і аперкотів?

Вася на мить замислився:

— Не пам'ятаю… Він мені одразу — межи очі. Я потім нічого не бачив… Не письменник я, щоб описувати.

— Ну, давайте тоді подумаємо, звідки він міг дізнатися про нашу з вами розмову?

— Якщо це… у них всюди своїх людей понатикано. Навіть у вашому райвідділі.

— А ви кому-небудь говорили про нашу бесіду?

Вася знову задумався.

— Не пам'ятаю… Може, й сказав комусь із хлопців. На тренуванні. Хто Жору знав. Але наші хлопці всі залізні.

— А як ви думаєте, чому він прийшов саме до вас? Невже тільки попередити, щоб міліція більше не шукала Жору Лук'яненка?

— Гадаю, що так.

— Піклуються, значить, щоб ми не гаяли даремно часу, не витрачали зайвих державних коштів. Яке благородство!

— Не знаю, — похмуро сказав Вася.

— А не спадало вам на думку, що це — через Мадам Дисконт? Вона ж вас знає, продавала вам запчастини. І, мабуть, помітила вас на Пушкінській, коли їхала в машині з Жорою Лук'яненком. І встерегла, що ви її побачили…

— Ні-ні!.. Мадам Дисконт тут ні до чого! — вигукнув аж надто темпераментно Забарило.

"Ех, Васю, Васю, не актор ти, не Смоктуновський, не вмієш грати п'єсу, — подумав Степан Іванович. — Боїшся, і не в силі приховати цього" — І все-таки, хоч і ні до чого тут Мадам Дисконт, давайте продумаємо цю версію. І давайте спробуємо відшукати її.

— Не буду я її шукати! — одрізав Забарило.

— Чому? Боїтесь?

— Нічого я не боюсь. Але вплутувати чесну, невинну бабулю…

— …Яка невідомо звідки бере дешеві речі.

— Ну й що? Чому зразу вважати, що тут замішаний кримінал? Може, вона десь склади дешеві знає…

— То чому ж ви боїтесь мене з нею познайомити? Їй же ніщо не загрожує.

Це була довга, виснажлива розмова. Як не переконував Степан Іванович, як не вмовляв Забарила, той тільки мотав заперечливо головою. Нарешті не витримав — вдарив себе забинтованою рукою у груди:

— Ну, не можу я! Не можу! Як ви не розумієте?!

— Вони так залякали вас?

— Я жити хочу! Жити! А не…

— Невже ви хочете купити власне життя ціною чужого?

— Я нікого не вбивав і… не… не програвав у карти.

— І все-таки я її знайду, цю Мадам Дисконт! — вперто сказав Горбатюк. — От побачите!

Розділ XX

Ще одна несподівана зустріч на кладовищі. "Як мені пощастило!.. Здається, що це він."

І що то за такий закон загадковий — що на страшні, небезпечно таємничі місця тягне як на налигачі. Ти і боїшся, і тремтиш, і розумієш прекрасно, що краще туди не потикатися, а все одно не слухаєш інстинкту самозахисту і йдеш. Як метелик летиш на вогонь. І нічого не можеш з собою вдіяти.

Як уже казано, тато взяв тиждень у рахунок відпустки, і вони знову ночували у баби Секлети. Разом із блоками вони привезли й цемент. Андрій привіз машину піску. Кум-виконроб Іван Олександрович

організував іще двох дядьків для замішування розчину (бетономішалки не знайшли), і вранці наступного дня почали класти фундамент.

І хоч це було дуже цікаво, Женя й Вітасик весь час позирали туди, у бік церкви і кладовища, де у кущах серед могил зачаїлася страшна і небезпечна таємниця…

І десь годині об одинадцятій, скориставшися тим, що тато був, як то кажуть, у пік-формі заклопотання будівництвом, вони нищечком зайшли у сусідську кукурудзу, що вже досить-таки розрослася, і чкурнули городами до кладовища.

Серця у них шалено стукотіли, коли вони наближалися до склепу. Що ближче підходили, то повільніше посувалися. І раптом завмерли, затамувавши подих. За склепом чулося якесь шарудіння, тріщали гілки. Там хтось був!..

Чекання ставало нестерпним. Ще мить — і ноги самі рвонуться навтіки…І тут із-за склепу з'явився… капітан Горбатюк.

— Ой! — вигукнули Женя й Вітасик водночас і вражено, і радісно.

Капітан кинув на них погляд і теж здивувався:

— Ти диви!.. Кого-кого, а вас я тут зустріти аж ніяк не сподівався. Ви чого тут?

— А ми тут дачу будуємо, — сказав Женя.

— А-а… — промимрив Вітасик.

— Чого раптом?

— Ой, тут таке робиться! — схопився за щоку Женя.

— Така химерія! — і собі схопився за щоку Вітасик.

— Знову химерія? Ну, ви просто ловці неймовірних таємниць! Що ж цього разу?

— "Барабашка!"

— Що ховається під землею!

І хлопці, захлинаючись, почали розказувати про таємниче зникнення продуктів із бабиного льоху, про професора Барабаша, якого знайшли отут із пробитою головою, про Глухонімого "продавця долі", до якого літня володарка іноземної автомашини говорила звичайною мовою в придорожньому кафе "Барабашка"...

І, нарешті, про квитки у театр, які невідомо яким чином опинилися в льоху.

Капітан їх не перебивав, слухав мовчки, але видно було, що розповідь хлопців його просто-таки вразила.

І коли Женя простягнув йому квитки, він схопив їх так, наче то були не театральні прострочені квитки, а лотерейні, на яких випав виграш новенької машини.

— Ви собі не уявляєте, хлопці, які ви молодці! Як мені пощастило, що я вас зустрів! — не приховуючи хвилювання, промовив капітан, уважно розглядаючи квитки. — Так... на п'ятнадцяте, неділю... На балет "Лісова пісня". Партер, третій ряд, дванадцяте і тринадцяте місця... Не використані... Та-ак... У льоху, значить... Інтересно!.. А опишіть-но, хлопці, детальніше вашого "продавця долі".

Хлопці не шкодували фарб і емоцій.

— Так… Широкоплечий, кажете, майже квадратний?.. Обличчя широке, вилицювате?.. Руки довгі, могутні, долоні широкі?.. Все широке?.. Дуже сильний?.. Чудово! Чудово, хлопчики мої дорогі!.. Здається, це він.

— Хто?

— Той, кого я шукаю.

— А чого, до речі, ви тут опинилися? Ви що, його знаєте, Глухонімого? Це злочинець?

— Думаю, що злочинець. Знати поки що не знаю. А опинився тут через професора Барабаша, через ту його травму.

— Професор заявив у міліцію? — спитав Вітасик.

— Ні, не професор. Його дружина. А професор чогось не хоче мати справу з міліцією.

— О! От бачите! Підозріло? Правда? — вигукнув Женя і, стишивши голос, сказав: — А може, професор і є "барабашка"? Га?

Капітан усміхнувся:

— Не думаю. Навряд чи "барабашка" дозволив би себе вдарити по голові, а тим більше втратив би свідомість. Професор справляє враження абсолютно нормальної людини, хоча й не позбавлений дивацтв… А давайте-но уважно оглянемо цей склеп. Дружина професора запевняє, що чоловік був перемазаний землею, до того ж свіжою, наче його щойно витягли з ями.

Капітан і хлопці почали уважно обстежувати склеп. Бур'яни й трава навколо були прим'яті, де-не-де валялися кавалки землі, але вхід у склеп був надійно зачинений — іржаві залізні візерунчасті двері кілька разів переплетені й закручені грубим дротом-катанкою Зайти туди було неможливо. Всі могили ні цьому кутку кладовища поросли високою травою Ніяких ям, тим більше свіжих, не видно. Звідки міг вилізти професор, або звідки його витягали, було неясно.

— Ну що ж, ходімо тепер глянемо на ваш таємничий льох, — сказав капітан. — Точніше, їдьмо.

На вулиці біля кладовища стояв мотоцикл з коляскою. Хлопці його не помітили, бо заходили з протилежного боку.

Тато був дуже здивований, коли побачив, що під'їздить мотоцикл, за кермом якого сидить капітан Горбатюк, з ним, обхопивши його руками, Женя, а в колясці — Вітасик. Хлопці сяяли.

— Доброго вам дня! Помагайбі! — привітався капітан, зупиняючись.

— Здрастуйте! Здрастуйте! — залунало звідусіль Всі з цікавістю позирали на капітана.

— А ми про вас… здрастуйте… якраз згадували! — вигукнув тато. — Ви що — телепат?

— Збіг обставин. Приїхав подивитися на місце події, де вашого зниклого професора знайшли… А тут хлопці мені понарозказували такого, що хоч починай нову неймовірну справу.

— Так-так, — підхопив тато. — Чудеса, та й годі!

— Хочу на ваш таємничий льох глянути.

— Ех!.. А баба ж у Соколівку поїхала. Повернеться години за три, а той більше. А ключ же від льоху десь у неї. Та й незручно без господині… — тато розвів руками. — Не знаю, що робити. А треба ж було б, щоб ви глянули.

— Ну, гаразд, іншим разом… Три години чекати, на жаль, не можу. І так ледве вирвався. Справ — вище голови. Але, якщо можна, хотів би трохи з вами побалакати, — звернувся капітан до тата. — Не будемо людям заважати.

— Будь ласка! Будь ласка! — тато обняв капітана за плечі і повів у садок баби Секлети.

— Дребедєнь! — сказав Андрій.

Та й інші "люди" скривилися невдоволено. Вони були б не проти, щоб їм заважали. Кожному ж цікаво послухати, коли йдеться про щось загадкове.

Але розслідування кримінальних справ не терпить привселюдності.

Женя й Вітасик, оскільки їх не запрошували, підходити не наважились, спостерігали здаля. Тато розмахував руками, а капітан щось записував.

Настрій у хлопців був піднесений. Раз за діло взявся капітан Горбатюк — все буде гаразд.

Розділ XXI

Питання… питання… А відповідей нема

— Ти все-таки гадаєш, що його вбили? — похитав головою капітан Попенко.

— Не виключаю можливості, — зітхнув Горбатюк. — Коли Ірина побачила квитки, так розхвилювалася, що не могла тримати себе в руках — заплакала, просто-таки забилася в істериці: "Це вони, це вони!.. Він мені їх показував... Третій ряд, дванадцяте й тринадцяте — улюблені мої місця... Боже мій! Його вже нема. Його вбили, його закопали там, у погребі!..". Я ледве переконав її, що це абсолютно неможливо, що льох належить старенькій бабусі, яка ніяких зв'язків із кримінальними елементами не має, що якби вона була причетна до злочину, то б ніколи не сказала про квитки, не віддала б їх стороннім людям. Іра вимагала, щоб я негайно відвіз її туди, в Завалійки, вона сама хоче на все подивитися, серце підкаже їй, де шукати. Я знову таки ледве відрадив її, кажучи, що це тільки зашкодить слідству.

— А як ти зв'язуєш випадок із професором, Глухонімого, Жору Лук'яненка, оті квитки?

— Поки що зв'язати важко. Але чогось певен, що у професора була сутичка саме з Глухонімим. Найцікавіше — це зустріч Глухонімого у придорожньому кафе "Барабашка" з літньою дамою в джинсах. Я майже певен, що то Мадам Дисконт.

— Шкода, що ніхто не звернув уваги на номер її машини. Хоча б марку знати.

— Буду звертатися до автоінспекції. Колір світлий, за описами хлопців і Василя Сергійовича Киселя, думаю, встановити все-таки можна буде.

— Зараз стільки тих іномарок! Якби це було років п'ятнадцять тому, було б легше, а тепер...

— Все одно можна. І не так багато літніх дам водить такі машини.

— А якщо власник її чоловік? А вона водить за дорученням.

— Все одно можна встановити. Морока, правда, але можна.

— А що ти думаєш про професора Барабаша? — запитав Анатолій Петрович. — Чому він відмовляється, як ти вважаєш, говорити правду? — Оцього я не знаю, — знизав плечима Степан Іванович. — Це для мене загадка. Людина він вочевидь неординарна і досить дивакувата. Але не боягуз. Залякати його, гадаю, не могли.

— Та висновок про зв'язок його з Глухонімим напрошується сам собою. По-перше, професор перервав розмову з тобою, щойно ти згадав про Глухонімого, про його участь у крадіжці експонатів етнографічного музею. По-друге, Глухонімий з'являється наступного дня на кладовищі, на місці, де знайшли непритомного професора. Очевидно, він або щось там загубив, або хотів щось перевірити, та й узагалі злочинця, як відомо, тягне на місце злочину…

— А що ти скажеш про того амбала, що побив Васю Забарила?

— Чесно кажучи, так, як його описав Вася, він нагадує Глухонімого.

— Але ж він розмовляв з Васею…

— А чи не Гугнявий це?

— Чому ж Вася не звернув уваги на його гугнявість? Це перше, що впадає у вічі.

— А може, навмисне? Він же страшенно боїться, як ти кажеш…

— Тоді чого він узагалі прийшов до мене? Логічніше було б, якби не прийшов, коли боїться. Безпечніше.

— А не здається тобі, що він виконував чиюсь волю?

— Взагалі-то мені його позиція була підозріла з самого початку. Я ж тобі говорив.

— І що ж ти думаєш робити перш за все? — запитав Анатолій Петрович.

— Завтра зранку поїду знову в Завалійки. Треба детально оглянути той льох. Ніяк не можу збагнути — яким чином театральні квитки Жори Лук'яненка опинилися там. Причому не одразу, а через кілька днів після його зникнення.

— Ну, а я зв'яжуся з хлопцями з автоінспекції. Постараюся розшукати ту літню даму з "Барабашки", володарку світлої автомашини невідомої іномарки.

— Одне слово — питання, питання, а відповідей нема, — зітхнув Горбатюк.

— Нічого! Рано чи пізно — будуть, — намагався підбадьорити його капітан Попенко.

— Пізно — це не вихід… Я не можу забути очей її… коли вона плакала…

Розділ XXII

"Барабашка" виявляє агресивність

Того ж таки дня, коли Женя й Вітасик зустріли на кладовищі капітана Горбатюка, їх чекала ще одна несподівана зустріч. Попри всі намагання екскаваторника Андрія та його товаришів покласти фундамент за один день, їм це аж ніяк це вдалося. Бо ж працювали вони уривками, поєднуючи будівництво з виконанням різних сільськогосподарських робіт. Добре, що хоч жнива ще не почалися. Але все одно: раз у раз хтось приїжджав на мотоциклі з наказом — то щось навантажити, то вирити якусь яму абощо. Й Андрій чіпляв ковша і чихчихав виконувати наказ.

— Дребедєнь! Завтра закінчимо Не хвилюйтесь, — побачивши, що не вправляється, сказав нарешті надвечір Андрій.

Довелося татові знову схиляти голову перед бабою Секлетою.

— Та ночуйте, які там розмови, — махнула баба рукою. — Я ж вам кажу, мені ще краще. Веселіше, бо так нікому і слова сказати.

Вони сиділи в саду й вечеряли, аж раптом у хвіртку зайшла з вулиці якась незнайома дівчина — гарна, з високим чолом і великими блакитними очима.

Побачивши тата і хлопців, вона розгублено спинилася:

— Пробачте… а баба Секлета тут живе?

— Тут, заходьте, — сказав тато й гукнув: — Бабусю, до вас!

Баба Секлета, що саме несла з хати гарячий чайник, з'явилася на порозі.

— Здрастуйте, бабусю! — тремтячим голосом сказала дівчина і раптом… заплакала.

Баба Секлета так і вклякла на порозі з чайником у руках.

— Що… що з тобою, голубонько?..

Тато підвівся з-за столу і підійшов до дівчини:

— Що таке? У чім справа?

Хлопці повитягали шиї.

Дівчина глянула на них крізь сльози, повернулася обличчям до баби Секлети:

— Пробачте, можна до вас?..Баба Секлета зрозуміла, що дівчина хоче поговорити з нею наодинці, й позадкувала з чайником у хату.

— Будь ласка! Будь ласка!

Дівчина переступила поріг.

Тато лишився на подвір'ї, розгублено поправляючи пальцем окуляри на носі.

Хлопці мовчали, перезираючись із татом. Тато лише здивовано знизував плечима. Що тут скажеш, як нічого не зрозуміло. Не минуло й двох хвилин, і з хати вийшла баба Секлета, а за нею дівчина. У руці баба тримала ключ від льоху.

Дівчина вже не плакала, тільки нервово стуляла губи.

— Якби ж я щось знала, щось розуміла, дитино моя, — вибачливо хитала головою баба Секлета. Вона відчинила льох і полізла туди першою Дівчина слідом за нею.

Хлопці й тато мовчки спостерігали.

І знову тато лише поправляв пальцем окуляри, а хлопці перезиралися. Бо не розуміли анічогісінько. Хто ця дівчина? Чого вона плаче і що хоче від баби?..

Нарешті баба вилізла з льоху. Вони чекали, що от-от з'явиться дівчина, але дівчина не з'являлася.

Тато здивовано глянув на бабу Секлету:

— Пробачте, може, з мого боку й нескромно, але…

Баба тільки рукою махнула:

— Бідна дівчина!

— Що ж таке? — не витримав тато.

— Наречений її пропав. Кілька днів тому. А квитки оті в театр, виявляється, були у нього в кишені. З нею мав іти. Як вони опинилися в льосі? А як я сказала про того Рукатого, що продукти з льоху тягає, вона в одну душу: "Дозвольте мені в льосі переночувати, прошу, благаю!". І — плаче. Боюсь, щоб розуму не стратилася. Що робити?

— Вона ж задубіє. Там же так холодно. Я ж на своїй шкурі…

— Я її вкутаю. Пальто своє зимове дам, валянці, хустку… — баба рішуче пішла в хату.

— А звідки вона про квитки дізналася? — подав раптом голос Вітасик.

— Справді! — здивовано вигукнув Женя. — Звідки?

Тато замислився:

— Виходить, їй сказав капітан Горбатюк…

— Дивно, — Женя почухав потилицю. — А чого він нам нічого не сказав, що хтось пропав?

— А чого він має нам доповідати, — пхикнув Вітасик. Хоча і йому було досадно.

Баба Секлета вийшла з хати, несучи пальто, хустку і валянці.

— Може, сіна їй хоча б трошки… Так важко висидіти там, — сказав тато.

— Я їй сінничок дам, у мене є, — кивнула баба.

Вони говорили так, наче то була нормальна річ. А річ була явно ненормальна: незнайома дівчина, яка щойно з'явилася у дворі, влаштовувалася на ніч у льох… Але хіба то був нормальний льох? То був льох, у якому зникали невідомо куди продукти і в якому виявилися невідомо звідки театральні квитки, що належали зниклому кілька днів тому молодикові… Хіба все це було нормально?..

— Я ляжу на розкладушці біля льоху! — рішуче сказав тато. — Мало що може статися.

— І я! — вигукнув Женя.

— І я! — підхопив Вітасик.

— Ні, ви ляжете на веранді, — невблаганно відрізав тато. — Ще мені за вас хвилюватися треба.

Хлопці довго перевертались в ліжках, не могли заснути.

Розкладушка біля льоху раз у раз поскрипувала — тато не міг заснути теж.

Вовтузилася і баба на печі.

Та всесильний Морфей зборов по черзі всіх…

Тато прокинувся від того, що почув, як гримнула відром біля криниці баба.

Сяяло сонце, щебетало птаство, сокоріли кури, і говорило десь у селі радіо.

Тато підхопився і, вскочивши в штани, привітався з бабою.

— Ну як? Щось було чути? — спитала баба.

— По-моєму, ні… В усякому разі з льоху вона не виходила Я, бачите, так поставив розкладушку, що вона б її зачепила.

— Спить, бідолага… будити чи ні — не знаю, — непевно сказала баба.

Хлопці попрокидалися, вискочили у двір.

— В кожному разі глянути, може, й треба… Все-таки… — тато підняв одне плече.

— Полізу гляну, — рішуче сказала баба. Вона одчинила двері льоху і полізла сходами вниз. Минула хвилина…І раптом знизу почувся приглушений бабин зойк:

— Ой, лишенько!.. Господи милосердний!..

— Що таке? — стривожено кинувся до сходів тато.

— Нема нікого! — розпачливо гукнула знизу баба. Тато, а за ним і хлопці посунули вниз.

Дівчини в льосі не було. Лежав тільки прим'ятий сінничок. Татова сумка з продуктами зникла теж.

Розділ XXIII

Професор залишає записку

Капітана Горбатюка розбудив телефонний дзвінок. За звичкою, ще навіть не розплющивши очей, він швидко схопив трубку (щоб не прокинулася дружина — телефон стояв із його боку ліжка) і тихо, знову-таки за звичкою, проказав:

— Горбатюк слухає.

— Ой, Степане Івановичу, пробачте, що так рано. Здрастуйте. Дружина професора Барабаша… Але я ледве дочекалася ранку… Чоловік кудись уночі подався. Залишив записку: "Не шукай мене. Не піднімай шуму. Так треба. Коли звільнюсь, подзвоню". Я місця собі не знаходжу. Пробачте, — вона заплакала.

— Я зараз приїду, — сказав Горбатюк і поклав трубку. Була шоста година ранку.

Вона, мабуть, стояла біля дверей, чекаючи його, бо одчинила негайно, тільки він доторкнувся до дзвоника.

— Що ж це таке?! — вигукнула вона, схлипуючи. — Його хтось примушує! Йому хтось погрожує! Він діє не з власної волі Він потрапив у чиїсь тенета.

— Чого ви так думаєте?

— А як же інакше! Він був такий пригнічений учора. Я й боюсь! Він узяв машину, розумієте. Він майже ніколи не водить сам, вожу його я. У мене це набагато краще виходить. Він такий неуважний… Я так боюсь, щоб не сталося катастрофи!

— Коли ви виявили, що він зник?

— О третій, — відповіла професорша. — Точніше, за п'ять третя. Я, як завжди, лягла о дванадцятій. Він іще сидів, працював. А вночі прокинулася, дивлюсь — його нема. Постіль не зім'ята, не лягав У кабінеті світло не горить. Кинулася — на столі записка. От!.. І чому він пише, що приїде? Що це все означає? Степане Івановичу!

— А може, він поїхав на дачу, у Завалійки?

— Я дзвонила. Телефон не відповідає.

— Скажіть, а якою науковою проблемою займається зараз ваш чоловік?

— Ви знаєте, його захопила зараз "Велесова книга".

— А-а, знаю. Читав.

— Це не зовсім за його профілем. Це більше історія, філологія… Але він нещодавно був у Франції, і там йому подарували книжку Бориса Ребіндера "Велесова книга: життя та релігія слов'ян" французькою

мовою. Він її весь час студіює, перекладає для себе. Там багато цікавого матеріалу… А чого ви питаєте? Хіба це має якийсь стосунок до…

— У нашій справі ніколи не знаєш, що має, а що не має до чогось стосунок… Скажіть, будь ласка, а хату у Завалійках придбали до чи після поїздки Івана Степановича у Францію?

— Після. Ми придбали її цієї весни. А у Франції професор був узимку. А що таке?

— Нічого Просто цікавлюсь. А чому ви купили саме у Завалійках? Хто був ініціатором цього?

— Звичайно, він. Йому, по-перше, сподобалося це місце. Ну і церква, руїни монастиря. Він дуже любить старовину… Стривайте!.. Він, здається, казав, що цей монастир якимось чином пов'язаний із книжкою Ребіндера… Так-так… Була така розмова. Ви думаєте?..

— Я нічого певного поки що не думаю. Я шукаю, за що б зачепитися… Скажіть, а в Івана Степановича нема якихось запеклих ворогів, недругів, які б могли?..

— Запеклих… не думаю. Звичайно, якісь недоброзичливці, як у кожного, певно, є. Наукові опоненти, щось таке…

— А серед сусідів?

— По-моєму, ні. З сусідами ніколи не сваримося.

— У вас, здається, дуже симпатична сусідка по площадці, Маргарита Зенонівна. Зичлива, люб'язна, послужлива.

— Звідки ви знаєте?

— Я з нею познайомився минулого разу.

— Справді послужлива. Всім сусідам намагається щось зробити. Нам допомогла дістати шини. Ви ж знаєте, зараз усе так дорого, а в неї вийшло дешево.

— У неї великі зв'язки?

— Мабуть. Я її не дуже добре знаю. Вона всього рік як переїхала сюди. Обмінялася… Раніше жила на Лісовому масиві.

— А яка в неї машина?

— Машина? У неї нема машини.

— Ви певні? А мені здається, я бачив її за кермом.

— Колись таки в них була машина. Коли був живий її чоловік.

І вона, здається, має права. Але після смерті чоловіка машину продала. Це було давно, вісім років тому.

— Та! То я так, між іншим, — махнув рукою Горбатюк. — Мабуть, то була машина когось із її знайомих. У неї ж їх багато, знайомих?

— Багато. Вона й дома рідко буває. То в одних знайомих на дачі ночує, то в інших. Часто їздить в гості то на Кавказ, то в Москву, то в Прибалтику. Любить мандри. Її можна зрозуміти. Поховала сина, чоловіка, живе сама…

— Так-так, звичайно… Ваш чоловік до неї, по-моєму, добре ставиться.

— Він у мене взагалі добрий, — сказала професорша. — Хоча на перший погляд суворий, відлюдькуватий.

— Я чогось думаю, що саме цим і пояснюється його "таємниче зникнення". Можливо, він хоче комусь допомогти. І не хоче вас зайве турбувати, знаючи, як ви близько берете до серця все, що стосується його.

— Ви думаєте? — з надією спитала вона.

— Я майже певен. Вам не слід дуже хвилюватися. Наберіться терпіння. І сидіть удома, чекайте його дзвоника.

— Ви думаєте? — повторила вона.

— Я вам дзвонитиму теж. Щойно матиму якісь новини — одразу вам подзвоню.

— Я вас дуже прошу! Я так хвилююсь!

— До побачення!

Капітан вийшов із квартири професора Барабаша і глянув на годинник. Було за чверть восьма. Якийсь час він вагався — чи зручно о такій годині турбувати малознайому людину? Потім наважився і подзвонив у квартиру Маргарити Зенонівни. Почекав трохи і подзвонив знову. Через хвилину подзвонив утретє. Ніхто не обізвався Очевидно, Маргарита Зенонівна ночувала у знайомих на дачі.

Розділ XXIV

Професор розкриває карти. "Він тут!"

Це було так незбагненно і страшно, що навіть баба Секлета втратила рівновагу.

— Де ж вона ділася? Що ж це робиться? — розгублено повторювала баба, зазираючи за діжки, риючись у картоплі — Може, вийшла, а ви не почули?

— Ні. Вийти вона не могла, — вперто твердив тато. — Якщо у льосі нема іншого виходу, то…

— Та ви що? Де ж тут інший вихід? — баба тільки руками розводила.

Хлопці принишкли, їм по-справжньому було страшно. Всі вилізли з льоху пригнічені й мовчазні.

— Треба заявити в міліцію. Це вже не жарти, — похмуро сказав тато.

— Капітан Горбатюк обіцяв же зранку приїхати, — нагадав Женя.

— Все одно. Треба подзвонити місцевим органам. Хай підключаються офіційно, — і тато пішов дзвонити.

Він довго не повертався. На жаль, телефони міліції ще працюють не бездоганно — чималу годину ніхто не брав трубку.

…А в цей час капітан Горбатюк уже мчав на мотоциклі по шосе, що вело на Завалійки.

На узбіччі стояла "Лада", і якийсь чоловік безпомічно копирсався в моторі.

Капітан уже проскочив ту "Ладу", але краєм ока встиг помітити — та це ж професор Барабаш!

Капітан різко загальмував, круто розвернувся і під'їхав до професора.

— Доброго ранку, Іване Степановичу! Що сталося?

Професор визирнув із-під капота:

— А-а, це ви?.. — і з притиском додав: — Пане капітан!

— Не ображайтеся, Іване Степановичу. Я не обдурив вас. Я таки член Товариства української мови і проводжу роботу у нашому райвідділі. А де я працюю, ви мене просто не питали, — капітан зліз із мотоцикла і зазирнув у мотор. — Але оскільки ми вже зустрілись, дозвольте кілька питань… Хочу тільки застерегти: йдеться про злочинну групу і, може, навіть про вбивство. Якщо ви щось знаєте і приховуєте, це небезпечно передусім для вас. Не кажучи вже про вашу дружину. Та й інших невинних, чесних людей.

Професор випростався. Капітан теж. Вони дивились один одному просто у вічі. Професор насупив брови.

— Чому ви одразу не представилися? Ще тоді. Ми б не втратили час.

— Я обіцяв вашій дружині.

— Я знав, що вона не витримає і звернеться до міліції… Але ви так щиро говорили, — я навіть не запідозрив… Байдуже! Зараз це вже не має значення. Ну що ж… Очевидно, з моєї таємниці вже нічого не вийде. Так от! У двох словах… Під час Першої світової війни ігумен Георгіївського монастиря у Завалійках, боячись розграбування, зняв з олтаря, з царських врат найцінніші ікони шістнадцятого, сімнадцятого століть і закопав у підземеллі. Про це ніхто не знав.

— А як дізналися ви?

— Цієї зими я був у Франції і познайомився з дуже цікавою людиною — майже сторічним професором Хоржевським. В юності, за часів революції, він був ченцем Георгіївського монастиря і разом з ігуменом і ще двома монахами закопував ті ікони… Але мене цікавили не ікони. Мене цікавив архів монастиря, який вони закопали разом з іконами. Той архів має велику наукову цінність для нашої національної культури. І мені захотілося самому, власноручно відкопати його. Знаєте, ота віковічна сверблячка першовідкривача.

— Ясно, — сказав капітан. — Щось подібне я й передбачав. Але хтось, мабуть, теж дізнався про таємницю монастирських руїн. І когось цікавив не архів, а саме ікони. І у вас відбулося зіткнення, так?

— Так.

— Чого ви сьогодні вночі вирішили їхати у Завалійки?

— Я вирішив завалити хід у підземелля. Щоб злочинці не могли туди проникнути. Після тої сутички спершу я був у шоковому стані. А потім дійшов висновку, що поки що це єдиний вихід. Я ще сподівався на оте першовідкриття. А тепер бачу…

— Той хід починається на кладовищі, від склепу?

— Так.

— Сідайте на мотоцикл, у коляску. Їдьмо!

— А… а машина?

— Замкніть. Потім заберемо.

Вже коли мотоцикл мчав по шосе, капітан спитав:

— Вас ударив Глухонімий?

— Так. Я зіткнувся з ним у підземному коридорі. Посвітив ліхтариком і раптом… Він схопив мене за руки: "Забудь про підземелля. Якщо хочеш бути живим". Я почав щось обурено кричати, вириватися. Але він тримав мене так міцно, наче в лещатах. Я спробував застосувати прийом, вдарити його ногою, але не зміг, було тісно. Він головою вдарив мене в лоб. На ньому була шахтарська каска з ліхтарем. Удар був такий страшний, що я втратив свідомість. Коли отямився, його вже не було. Ледве вибрався нагору. І там знову втратив свідомість.

— А де там вхід у склеп? Я начебто уважно дивився.

— Дріт у двох місцях перепиляний ножівкою, ці місця замасковані, треба тільки знати, як відігнуть, і двері легко відчиняються Петлі спеціально змащені тавотом.

— Якщо я правильно розумію, під монастирем ціла мережа підземних печер?

— Так.

— І про це у селі ніхто не знає?

— Здається, ні. Це було таємницею монастиря. Так в усякому разі твердив професор Хоржевський. Такі підземні печери під монастирями — явище не поодиноке. Згадайте Києво-Печерську лавру, Звіринецькі печери з підземною церквою давньоруських часів.

Говорити було важко, стрічний потік повітря забивав, перехоплював подих, доводилося майже кричати.

Тому вони припинили розмову.

Нарешті мотоцикл зупинився біля кладовища. Коли вони підійшли до склепу, професор раптом схопив капітана за руку:

— Він тут!

У кущах біля склепу лежав мотоцикл, до багажника якого була прив'язана велика спортивна сумка "Адидас".

Розділ XXV

"Чекайте!" — сказав міліціонер пан Бодня. "Що ж ви хочете?!" — сказав капітан Попенко

Тато нарешті додзвонився до дільничного міліціонера, пана Бодні Василя Захаровича. Розказав йому, збиваючись, проте, що сталося.

— Ясно, — сказав пан Бодня. — Полізла в льох і не вилізла, десь зникла. А разом із нею зникло бабине зимове пальто, хустина і валянці.

— Та не в хустині й валянцях справа! — скривився тато.

— Не перебивайте! — обірвав його міліціонер. — Вам ясно одне, а мені інше. Так от… Слухайте сюди… Приїхати зараз не можу. У мене затримання. Затримання в мене. Розумієте? Іван Помпочка знову під мухою, ганяє сусідів, розмахує граблями. Продав, бач, хату батькову і гуляє… Сатана… Не можу, добродію! І так на одній нозі стою. Ви мене біля трубки на прив'язі, як теля, держите. А там уже кров, може, ллється… Може, він уже дістав когось тими граблями. Почекає трошки ваша дівчина разом із бабою Секлетою. Сказав! Усе! Затримаю Помпочку, одберу граблі, настрахаю, тоді приїду й шукатиму вашу дівчину, трясця її матері, знайшла коли зникати, як Помпочка сусідів ганяє… Чекайте! Все! — на цьому місці міліціонер, пан Бодня Василь Захарович, поклав трубку. Тато, хотівши щось сказати, так і застиг із роззявленим ротом.

Лишалося тільки одне — чекати. Коли Василь Захарович упорає п'яного Помпочку — хто його зна. Такі речі не прогнозуються Може й півдня провозитися…

Поки тато дзвонив, хлопці тинялися подвір'ям.

Андрій із будівельниками не прийшли. Мабуть, на наряді зранку голова їм щось загадав робити, і вони затримувалися.

Хлопці були зосереджені й мовчазні. Почували себе досить моторошно. Баба кудись подалася. Навкруги нікого. Здавалося, весь світ знелюднів. Лишилися тільки вони і ота страшна таємнича безвість, що живе під землею.

Хоч би швидше прийшов тато!..

І чого це капітан Горбатюк не їде? Він же обіцяв.

Та несподівано на їхню зелену, геть поросту спорішем вуличку в'їхали червоні "Жигулі".

Хлопці придивилися — за кермом сидів… капітан Попенко. Капітана Горбатюка поряд із ним не було.

— Драстуйте, хлопці! — привітався Анатолій Петрович, вилазячи з машини. — Слухайте, а у вас тут не було вчора дівчини, такої гарної…

Вони не дали йому договорити. Перебивши, почали розповідати.

Вони ще не закінчили, як з'явився тато.

— О, як добре, що ви приїхали! — тато приєднався до хлопців, і закінчували видавати інформацію уже втрьох.

Анатолій Петрович спохмурнів:

— А де ж це Горбатюк? Розумієте, вчора ввечері він до мене заходив, показував квитки, розповів, як їх баба знайшла у погребі, сказав, що наречена зниклого хлопця, якого ми розшукуємо, признала ті квитки, хотіла одразу їхати сюди, але він її відрадив. А сьогодні о сьомій прибігає до мене дружина Горбатюка: щойно, каже, дзвонила мати Ірини Іващенко, ну, дівчини отієї, — дочка вчора ввечері пішла, залишила записку: "Якщо не повернусь до ранку, повідомте капітанові Горбатюку..." — і телефон. "А де, — питаю, — Стьопа?" — "Хтось йому, — каже, — дзвонив на світанку, я крізь сон чула, кудись поїхав". — "Чи не та ж сама Іра?". — "По-моєму, ні. Якесь інше він ім'я називав". Не сподобалося мені це. Вирішив газонути у Завалійки. Виходить, недарма не сподобалося... А ну, показуйте ваш льох злощасний. Капітан Попенко вийняв із машини ліхтар, маленьку лопатку, топірець. Сказав:

— Ви, хлопці, будьте нагорі, прикриватимете тили — коли що, верещіть, кличте людей. А ви, Василю Сергійовичу, допоможете мені. Треба буде там все поодсувати, все обстежити, всі стіни, долівку — все!

І тато з капітаном Попенком спустилися в льох. Якісь хвилини було тихо. Тільки чулося глухе шарудіння.

Видно, капітан із татом щось одсували.

Хлопці напружено вслухалися. І от...

— О! Що ж ви хочете?! — пролунав голос капітана Попенка.

— Тю! Як же я не помітив?! Я ж кілька разів совав цю діжку! Незбагненно! — спантеличено вигукнув тато.

Хлопці не витримали. Штовхаючи один одного, кинулися сходами в льох.

У світлі потужного міліцейського ліхтаря за великою діжкою квашеної капусти у мурованій стіні льоху чорніла дірка три чверті метра завширшки.

Капітан сунув ліхтар у дірку, потім повернув голову до тата:

— Там лаз, а потім порожнина… Чи то підземна печера, чи коридор.

— Лізьмо! — рішуче сказав тато.

— Я-то полізу, а вам чого? — непевно спитав капітан.

— Удвох безпечніше: я світитиму, а ви… Зброя є?

— Аякже, — капітан витяг пістолет, клацнув затвором. — Ну, гаразд. Нате.

Він передав ліхтар татові і поліз у дірку. Тато, присвічуючи ліхтарем, слідом за ним.

Дорослі були так збуджені, що хлопців навіть не помітили.

— Підземний хід! — ледь чутно прошепотів Женя, коли тато зник у проламі.

— Тепер усе ясно! — прошепотів Вітасик.

Оскільки хлопці в дірку лізти не наважились (та це було й нерозумно — вони б тільки заважали дорослим), нам доведеться залишити їх в льосі, а самим податися за капітаном Попенком і Василем Сергійовичем.

Хто бував у Києво-Печерській лаврі, той легко може уявити собі підземні монастирські коридори.

В такий коридор і вилізли капітан Попенко і тато Кисіль.

— Погасіть ліхтар на хвилинку, — прошепотів капітан їх огорнула сира холодна темрява.

Вони затамували подих, прислухаючись. Спершу не було чути нічого. Та от…

Розділ XXVI

Один проти двох

— Будьте обережні, — сказав капітан Горбатюк, коли професор одчинив двері склепу.

— Ви ж дали мені мотоциклетний шолом. Тепер боятися нічого, — усміхнувся професор, поправляючи шолом на голові.

— Все одно. Першим піду я.

— Гадаю, доцільніше, щоб першим пішов я. Голіруч ви з ним не впораєтесь. Не хочу вас принизити, але такої фізичної сили я не зустрічав ні в кого. Сам не слабак, але… Краще я йтиму попереду, а ви з ліхтарем і пістолетом за мною.

— Я не маю права ризикувати вашим життям…

— Моє життя буде безпечніше, коли ви йтимете за мною. Бо якщо він вас одразу нейтралізує, без зброї я буду проти нього безсилий. Та й у підземеллі я вже орієнтуюся, а ви…

— Що ж, може, ви маєте рацію, — погодився капітан і додав: — Ви — мужня людина.

Професор не відповів. Мовчки рушив у склеп. Кам'яна брила на долівці склепу була відсунута, одкриваючи квадратний отвір, за яким починалися кам'яні, порослі мохом сходинки.

Професор спускався першим, капітан одразу за ним.

Небезпечні хвилини завжди довгі, тягучі. Капітанові здалося, що сходи безкінечні.

"Треба було взяти з собою когось зі своїх хлопців... Але все відбулося так блискавично..." — думав капітан.

Сходи скінчилися.

У підземному склепі лежало п'ять кам'яних надгробків. На підлозі у безладді валялося кілька мармурових брил. А в стіні зяяв отвір: брили були звідти, вони затуляли колись вхід у підземний коридор.

— Особливо треба пильнувати, коли минатимемо перехрестя, звороти, бічні ходи, — шепнув професор.

Вони пройшли коридором метрів десять і спинилися перед масивними іржавими залізними гратами-дверима.

— Це сталося тут, — шепнув професор, — ґрати були замкнені на замок. Зараз замка нема.

Він штовхнув ті ґратчасті двері, вони зі скреготом розчинилися.

Рушили далі.

Промінь ліхтаря вихоплював з мороку лише метрів п'ятнадцять-двадцять, решту довжелезного підземного ходу поглинала темрява.

Як не пильнували вони, але напад був такий блискавичний і раптовий, що капітан не встиг зреагувати. Він тільки помітив, як із-за рогу вистромилася, наче просто з земляної стіни, величезна рука, схопила професора за шию… Мить — і професор, відчайдушно шкрябонувши ногами об землю, зник за рогом.

Капітан скочив уперед:

— Стій! Стрілятиму!

Перше, що побачив капітан, коли спрямував світло ліхтаря у бічний хід, було перекошене від болю лице професора, якого притискав до себе, обхопивши ззаду руками, горилоподібний незграба у шахтарській касці з ліхтарем. Друга його рука, вистромившись із-за професорової спини, спрямовувала на капітана обріз двостволки.

Стріляти неможливо. А часу на роздуми не було.

Викинувши вгору і вперед руку з ліхтарем, щоб на мить відвернути увагу, капітан одночасно щосили ногою вдарив по обрізу. Постріл прозвучав глухо, як у бочці. Посипалося згори — жакан влучив у землю над головою капітана. Наступної миті Горбатюк ударив нападника пістолетом по голові. Брязнуло скло — капітан вцілив по ліхтарю каски. І одразу відчув, що падає назад. Поштовх був такий дужий, що повалив і капітана, і професора на землю. Капітан миттю підхопився, але нападника вже не було. На землі тільки валявся обріз.

— Назад! До дверей! — вигукнув капітан. Вони кинулися назад.

— Ще якийсь вихід є? — спитав капітан.

— По-моєму, ні, — сказав професор. — В усякому разі мені не відомо… Ну й бугай! Я ж вам казав!

— Якщо іншого виходу нема, він рано чи пізно вийде, — сказав капітан. — Отже, бігати за ним по підземних лабіринтах нема рації. До того ж я, здається, розбив йому ліхтар, довго він не блукатиме. Ходімте нагору. Я пильнуватиму біля входу, а ви, будь ласка, ідіть до себе на дачу, подзвоніть у міліцію і одразу ж своїй дружині, я їй обіцяв…

Розділ XXVII

Вона усміхнулася крізь сльози

— Чуєте? — пошепки спитав капітан Попенко.

— Наче хтось заплакав… — прошепотів Василь Сергійович.

— Вмикайте ліхтар. Ходімте.

Вони пішли підземним коридором, сторожко вслухаючись і вдивляючись у кожен закуток, у кожне відгалуження підземного лабіринту.

Враз ліхтар вихопив із темряви дві постаті, що, скоцюрбившись, притулилися у ніші. Одна була у зимовому пальті, хустці і валянках, друга у ватнику, чоботах і в шахтарській касці з ліхтарем.

Якби Анатолій Петрович не сподівався побачити тут Іру Іващенко, він би, мабуть, її не впізнав. Таким страдницьким, змученим було обличчя дівчини. Вона обіймала руками "шахтаря" у ватнику, затуляючи його собою. По щоках її струменіли сльози.

— Іро! Що з вами? — вигукнув капітан Попенко.

— Ой! Це ви?! — скрикнула дівчина. — Як добре!.. Це… це… Жора!.. Жора!.. Жора!..

І вона знову гірко заплакала.

— Що? — здивовано дивилися вони на хлопця, який похмуро мовчав, одводячи погляд.

— Так далі неможливо, неможливо!.. Все що завгодно, але не ця могила, — крізь сльози причитала дівчина.

І раптом…

— Ой!.. — скрикнула вона. — Бережіться!

Але було вже запізно.

Страшної сили удар звалився на голову Василя Сергійовича, і в ту ж мить хтось рвонув із його рук ліхтар.

І запала темрява.

— Стій! Стій! Стрілятиму! — тріснув постріл, посипалася земля.

Капітан Попенко стріляв угору.

Та не встигли вони опам'ятатися, як із глибини підземного коридору почулися якісь глухі удари, потім блиснув ліхтар і почувся бадьорий голос:

— Агов! Що це у вас тут робиться? Довелося якогось дядька по кумполу вдарити. Ліз на мене як трактор.

— А ви хто? — озвався капітан Попенко.

— Як — хто? Старший сержант Бодня. Василь Захарович.

— А де той, що на вас ліз?

— Як — де? Лежить отут-о. Відпочиває.

— У вас є чим його зв'язати? Бо як очухається, клопіт буде. Слон, а не людина.

— Я бачу. Є очкурець, аякже. На затримання йшов. Якраз вийшло до шмиги, пане капітан.

— А ви звідки знаєте, хто я?..

— А мене ж хлопці спрямували. У льосі чатують.

— Молодці хлопці! — сказав Василь Сергійович, нарешті підводячись і чухаючи забиту потилицю. — А як же Помпочка, пане Бодня?

— А-а, то це ви дзвонили… Дякувати Богові, Помпочка сам утихомирився, спати ліг.

— Пощастило.

— Отож-бо… Ну, все. Зв'язати я його зв'язав, а от транспортувати доведеться гуртом. Важкий, сатана…

О! І дівчина знайшлася? — він посвітив ліхтарем у нішу. — І пальто бабине на місці, і хустка, і валянці. Все гаразд. Чого ж плакати?

Вона усміхнулася крізь сльози.

Розділ XXVIII

І тут задзвонив телефон…

— Мовчать. Обидва, — капітан Горбатюк зітхнув.

— Нічого, заговорять, — підбадьорив його Попенко. — Наберись терпіння.

— Гугнявий мене менше турбує. Є свідки, потерпілі. І професор його признав, і прибиральниця з музею, і речові докази (обріз, шахтарська каска). Правда, Забарило поки що відмовляється. Мабуть, боїться…

Але тут більш-менш усе зрозуміло. Ікони, старовина… Кримінальні мотиви не викликають сумніву. А от Лук'яненко… Нащо йому були ті ефемерні ризиковані підземні пошуки, коли у нього в руках реальна прибуткова справа?

— А що каже дівчина? Як вона пояснює?

— Плаче. Весь час плаче. Сама нічого не розуміє. Він їй тільки сказав: "Не питай мене нічого. Я тобі потім усе поясню. Я не міг інакше. Але я це робив не для себе, не для зиску. Вір мені. Я люблю тебе й хочу, щоб наше життя було чистим".

— Як вона опинилася в підземеллі? — запитав Анатолій Петрович. — Сама знайшла пролам у стіні, потім його розшукала, чи як?

— Ні, — похитав головою Степан Іванович. — Він приліз у льох, мабуть, за харчами… Коли вона його побачила, мало, каже, не збожеволіла. Ну, а потім… "Я тебе не покину! Хоч убий. Я з тобою!.."

— А чого він узагалі лазив у льох? Не призапасив їжі? Не міг вийти за продуктами?

— Хтось, каже, замкнув оті двері-грати.

— Це цілком імовірно. Гугнявий. Він запевняє, що Гугнявого не знає, вперше в житті бачить.

— Конкурент? З іншої парафії?..

— Хто його зна, — знизав плечима капітан Попенко. — Річ можлива, але трохи непереконлива. Професор твердить, що про закопані ікони не знав ніхто. А тут одразу аж двоє, не зв'язаних між собою.

— Чому не зв'язаних? А Мадам Дисконт? Зв'язок її з Лук'яненком безперечний. І з Гугнявим теж.

— А що Лук'яненко про неї каже?

— Нічого не каже. Отут і починається велике мовчання. Він її не бачив, із нею не зустрічався, адреси не знає, як її звуть не пам'ятає, телефон загубив, і взагалі ніякого стосунку до справи вона не має, а невинних людей вплутувати він не буде.

— Ти його затримав?

— Ні. Взяв підписку про невиїзд і одпустив. А які в мене підстави затримувати? Пошуки — ще не злочин. Якби він знайшов і захотів привласнити — тоді ще можна думати…

— А крадіжка з льоху? — пожартував Анатолій Петрович.

— Глечик молока і тарілка сиру? Ні баба, ні Кисіль заяв не робили. Та й смішно… До того ж вона його так чекала!..

— Невже ти подумав, що я всерйоз про крадіжку з льоху?..

— Між іншим, — мовив Степан Іванович, — ти знаєш, що він їй іще сказав?

— Що?

— Що там хтось є, хтось живе…

— Де?

— У підземеллі. Він чув, як там хтось ходить. І бачив здаля вогник.

— Ну, звісно, Гугнявий.

— Ні. Це було після того, як ґрати Гугнявий уже замкнув. І в підземеллі його не було.

До речі, той "хтось" навів Жору на льох. Жора побачив удалині вогник, а коли пішов туди, то на земляній стіні була позначка. Хрест. Жора почав копати, наштовхнувся на цегляну кладку, видовбав її і потрапив у льох. Це було саме тоді, коли він уже знемагав від голоду й спраги. І знайшов у погребі сир і молоко.

— А у Гугнявого була лопата? — запитав капітан Попенко. — Ти не пам'ятаєш?

— По-моєму, ні. Обріз був точно. А лопати не було.

— Як же він без лопати збирався викопувати церковний скарб?

— Напрошується висновок — він збирався не викопувати, а одібрати його в Жори.

— Правильно. Що ж до отого таємничого "хтося", то, я гадаю, це були галюцинації. Від довгого перебування під землею, від самотності, переживань і цілком зрозумілого страху. Якою б мужньою не була людина, а в таких умовах…

— Іра теж вважає, що це галюцинації. Але в нас із тобою стільки вже було неймовірних справ, що я не виключаю…

— Не виключай, не виключай, — кивнув Анатолій Петрович. — Але безпосереднього стосунку до нашої справи це не має.

Капітан Горбатюк не встиг нічого сказати, бо тут задзвонив телефон…

Горбатюк підняв трубку:

— Слухаю… Так… Так… Негайно виїжджаю! — він поклав трубку, очі його горіли. — Гугнявий хоче дати свідчення!

— Я ж тобі говорив! — вигукнув Попенко.

— Мабуть, на нього таки вплинули мої слова. Я йому сказав: "Не вдавайте глухонімого. Це вже просто нерозумно. Ми даремно витрачаємо час. З кожним днем ви дедалі більше позбавлятимете себе переваг, які дає щиросерде зізнання. У нашій базі, вочевидь, є відомості про вас, і незабаром я їх матиму. Ваші спільники, яких ви так намагаєтесь прикрити, я певен, того не варті. Вони ж підставили вас як цапа-відбувайла. Невже так приємно бути цапом? Із такою силою треба бути лідером, вожаком, а не цапом. Подумайте!"

— От він і подумав їдьмо! Я з тобою. Не заперечуєш?

— Авжеж, — кивнув капітан Горбатюк.

Була одинадцята година вечора.

Розділ XXIX

Капітан і Королева

Професор, явно нервуючи, позирав у вікно. По шосе мчали машини, але жодна не звертала на узбіччя, не зупинялася біля дерева, до якого був припнутий мотоцикл із сумкою "Адидас", притороченою до багажника.

— Не хвилюйтесь, приїде, — заспокоїв його капітан Горбатюк.

— Уже ж десять хвилин на п'яту, — постукав професор нігтем по склу годинника.

— Дами завжди затримуються, ви хіба не знаєте. Особливо дами такого рангу, — Горбатюк подивився у кінець вагона, де біля кухні сиділи під наглядом старшого лейтенанта міліції похнюплені шеф-кухар і гарненька офіціантка. — Не думаю, щоб вони могли якимось чином її попередити.

Вже двічі біля "Барабашки" пригальмовували вантажні машини, але, прочитавши напис "Зачинено", їхали далі.

— О! А ви боялись, — сказав капітан.

Світла автомашина звернула з шосе і зупинилася на узбіччі. Дверцята відчинилися, і з машини вийшла вона.

— Нарешті, — полегшено зітхнув професор. Наче був винен, що вона затрималася.

Як і минулого разу, вона була у джинсовому костюмі й у великих темних окулярах.

Вона підійшла до мотоцикла і навіть торкнулася рукою сумки на багажнику. Явно задоволена, швидкою ходою пішла до вагона-кафе.

Напис на дверях її не зупинив. Вона рішуче взялася за ручку і відчинила двері.

— Ну, держіться, професоре! — шепнув Горбатюк.

На якусь мить вони втратили її з поля зору, тільки чули кроки по коридору. І от…

— Здрастуйте, Маргарито Зенонівно! Сідайте, будь ласка! — усміхаючись якомога привітніше, сказав капітан Горбатюк.

Вона сіла не тому, що запросили, — просто ноги не втримали, підкосилися від розпачу. Але треба віддати їй належне. Вона вміла опановувати себе.

— Ох, ха-ха-ха! — засміялася вона. — Як ви мене налякали! Звідки ви тут узялися?.. А я, розумієте, їхала-їхала, так захотілося пити!.. Хоч скляночку води…

— Захоплений вашим артистичним обдаруванням. Ви даремно покинули сцену, — капітан, як то кажуть, враз стер усмішку з лиця. — Але… ближче до діла, невловима Королева Марго!..

— Що?.. Що?.. — вона так зблідла, що, здавалося, от-от зомліє. Але знову взяла себе в руки: — Ох, хо-хохо! Ну ви й гуморист! Жванецький! Яка Королева? Ви що?

Капітан мовчки витяг із бічної кишені диктофон, натис кнопку, і з динаміка залунав голос Маргарити Зенонівни:

"Алло! Я слухаю".

"Все в порядку, Королево, — почувся неприємний гугнявий голос. — Завантажився!"

"Серйозно? — схвильовано проказала вона. — Ти не жартуєш, Капітане?"

"Я вмію жартувати тільки руками. Ви ж знаєте".

"І рецепт є?"

"Все о'кей!"

"Зустрінемось о четвертій, як завжди, біля "Барабашки""...

Вона раптом підхопилася й кинулася до дверей.

— Ну куди ж ви, ваша величносте? — нарешті подав голос професор. — Хіба коронованні особи так тікають?

У дверях, усміхаючись, стояв капітан Попенко. Вона зацьковано обернулася й люто просичала:

— С-суки! Падли! Н-ненавиджу-у!

— О-о!.. Яка неінтелігентна, некоролівська лексика! — докірливо протягнув професор.

— Давайте я вам допоможу, Маргарито Зенонівно, — сказав капітан Горбатюк, міцно беручи її під руку. — Бережіть сили. Зараз поїдемо до вас додому. У мене в кишені ордер на обшук. Є підстави вважати, що там нова партія краденого. Недаремно ж ви взяли квиток на потяг на завтра.

Вона нарешті не витримала й заплакала. Звичайно, безпомічно, по-жіночому, звискуючи й часто сякаючись у шовкову, напахчену дорогими французькими парфумами хусточку.

Розділ XXX

Таємниця "Велесової книги"

— Вона була колись у юності артисткою, балериною, — розповідав капітан Горбатюк своїм слухачам.

Розмова відбувалася на дачі професора Барабаша, куди зійшлися Вітасик, Женя, його тато і навіть дідусь, який дуже зацікавився цією надзвичайною пригодою і збирався писати про неї. — Але далі кордебалету не сягнула. Не всім щастить, на жаль, вибитися не лише у солістки, але й у корифейки, тобто у провідні артистки кордебалету. А характер Бог їй дав властолюбний, амбітний. Вийшла була заміж за молодого вченого, фізика. Але загуляла, зв'язалася з кримінальними елементами. Опинилася за ґратами. Та просиділа лише близько року й більше судимостей не мала. Була від природи розумною, любила життя і збагнула, що у тюрмі умови життя — не найкращі. Але вирішила — чесною працею теж на щастя не заробиш. І вдалася до "комерції"... Скуповувала у злодіїв награбоване й перепродувала. Діяла вельми обережно, розумно, мала величезну агентуру, ніколи безпосередньо зі злочинцями не зустрічалася, на неї працювала ціла армія швачок, майстринь, майстрів, які обробляли до невпізнанності награбовані речі, а вона їх возила і продавала по всіх куточках України: одяг, ювелірні прикраси, апаратуру, навіть автомобілі.

Мала чималий оборотний капітал. Авторитетом у злочинному світі користувалася величезним. Недарма її називали Королева Марго, чи просто Марго, чи просто Королева. Міліція давно знала про її існування, але ніяк не могла натрапити на слід.

— І той Гугнявий так просто її зрадив? — спитав Женя.

— Ну, якби просто, нам би легко працювалося, — усміхнувся капітан Горбатюк. — Шість годин я витратив на те, щоб "розколоти" його. Своє знайомство з Мадам Дисконт, тобто з Королевою Марго, а також із Жорою Лук'яненком він категорично заперечував. Тоді увечері, об одинадцятій, коли раптом зголосився давати свідчення, він лише визнав, що хотів заволодіти іконами і всі його дії викликані бажанням не допустити до скарбу конкурентів. Мені довелося здорово помучитися, поки я нарешті не притис його до стінки. Він здався лише тоді, коли я назвав ім'я Маргарити Зенонівни, описав її зовнішність, назвав адресу, сказав, що вона торгує награбованим.

— А як ви дізналися, що вона Королева Марго? — спитав Вітасик.

— А я ще тоді не знав, що вона Королева Марго. Для мене вона ще була тільки Мадам Дисконт. Але підозри мої щодо неї ґрунтувалися на таких мотивах: про підземний скарб знав лише професор Барабаш, він необережно розказав про нього сусідці (він це підтвердив), отже, тільки вона могла організувати пошуки; а оскільки і з Лук'яненком, і з Гугнявим бачили жінку, схожу на неї, я й вирішив, що це саме вона. Підозріло було й те, що вона часто їздить у інші міста. І що часто міняє квартири. Ця квартира — шоста за останні десять років. Щоб сусіди не встигали збагнути її способу життя.

— А чого вона назвала Гугнявого Капітаном?.. — спитав Женя.

— Капітан Немо — таке його прізвисько. Він же удавав із себе глухонімого. Це був її найближчий охоронець і помічник. Офіційно

начебто "зав'язав", тобто припинив свій зв'язок зі злочинним світом. Востаннє вийшов із тюрми понад десять років тому. Але, бачите, "розв'язався"...

— А про який рецепт вона його питала? — поцікавився Вітасик.

— О! Це, мабуть, найголовніше в цій історії. Але тут треба надати слово професору, — капітан Горбатюк подивився на професора Барабаша, який сидів у шезлонгу під грушею, тримаючи в руках журнал.

— Ну що ж, наберіться терпіння... Почати доведеться з оцього, — професор показав на журнал, який тримав у руках. — У журналі "Дніпро" в дев'яностому році вперше у нас в Україні надрукований переклад "Велесової книги" з французької мови на українську. "Велесова книга" описує історію дохристиянської Русі, приблизно від 650 року перед Різдвом Христовим і до князювання Аскольда в кінці IX століття. Це один із найстаріших писаних документів слов'яно-руською мовою. Цікава історія цього документа.

У 1919 році під час Першої світової війни полковник Ізенбек (він був з обрусілих турків) у бібліотеці зруйнованого та спустошеного маєтку у селі Великий Бурлук у нас, в Україні, випадково натрапив на старовинні дерев'яні дощечки, списані текстом, літери якого були схожі на кирилицю. Оскільки Ізенбек учився колись в Академії мистецтв, цікавився історією, мистецтвом, він забрав дощечки з собою. Потім, уже в еміграції, в Брюсселі, дощечки були розшифровані, прочитані. Для цього багато сил доклав Юрій Миролюбов, високоосвічена людина, інженер-хімік, який дуже любив Україну, кохався в її історії. Миролюбов скопіював близько сорока дощечок і копії переслав на збереження до Музею російського мистецтва у Сан-Франциско. Миролюбову доводилося працювати в Ізенбека на квартирі, оскільки той не дозволяв виносити дорогоцінні дощечки з дому. Та зберегти їх не вдалося. Під час Другої світової війни у 1941 році Ізенбек помер у Брюсселі, і дощечки пропали. Оскільки лишилися тільки копії, наші вчені вважали, що це фальсифікація, підробка. Але зараз ретельний історико-філологічний і

лінгвістичний аналіз дозволяє зробити висновок про справжність пам'ятки… Чому ж вона називається "Велесова книга"? Хто такий Велес?.. Велес (або Влес) — один із богів стародавніх слов'ян, бог, який навчив людей землеробству та скотарству. Стародавні слов'яни вірили в багатьох богів. Вони сприймали світ як співіснування трьох елементів, трьох світів. Перший світ, у якому ми живемо, світ явний — Яв. Коли людина вмирає, душа її не зникає, а переходить до іншого світу, що називається Нав. Третій світ — володіння справедливості та правди — Прав. Володарем цього світу був бог Світовид — бог Правди, яку слов'яни ставили вище за все. Поняття пекла у древніх слов'ян не існувало, бо не було вулканів на їхніх землях. Перун — бог війни, блискавки, грому, допомагав слов'янам захищати свої землі, ще й посилав із неба благословенну воду, необхідну для життя. Хоре уособлював сонце і космічні небесні цикли. Даждьбог — бог усього живого. Стрибог — бог вітрів, впливу на природні явища. Слов'яни вірили удруге вічне життя у раю. Рай — це луки Сварога — ирій…

— Але я трохи відхилився, — вів далі професор. — Цієї зими, я вже розповідав Степану Івановичу, був я у Парижі на конгресі й там познайомився з майже сторічним професором, емігрантом українського походження, що жив колись на оцій землі, сином місцевого поміщика Хоржевського, колишнім ченцем Георгіївського монастиря, від якого й дізнався я про той злощасний скарб, причину всіх наших пригод. Так от, професор Хоржевський подарував мені книжку Бориса Ребіндера, теж емігранта, що народився у 1909 році в Україні, а у 1919 разом із батьками виїхав до Франції. Хоча книжка написана французькою мовою, присвячена вона аналізові "Велесової книги" і розповідає про релігії стародавніх слов'ян.

Виявилося, що Борис Ребіндер з дитинства знав родину Задонських, у бібліотеці якої знайшов Ізенбек дерев'яні дощечки. Він-бо народився і жив у селі Шебекіні, де були маєток і цукроварня його батька і яке розташоване було неподалік від маєтку Задонських у селі Великий Бурлук.

Найцікавішою особою серед Задонських була мати Івана Олександровича, Катерина Василівна. Їй було вже за дев'яносто, але вона ще була бадьорою, енергійною, моторною. І часто їздила в гості до сусідів.

Вона завжди привозила з собою дві-три пляшечки особливого напою, який готували у неї вдома і яким вона пригощала всіх, хто хотів його скуштувати Вже протягом тридцяти років вона не пила ні чаю, ні квасу, ні кави — нічого, крім отого напою. Казали, що, коли їй виповнилось шістдесят, вона відчула себе старою і слабкою.

І от тоді вона й почала готувати той напій — з сироватки, яку настоювали на травах і ставили вигравати, а тоді кип'ятили з цукром. Рецепт виготовлення напою був її секретом. Ця чарівна мікстура виявилася дуже ефективною і повернула їй молоді сили.

Ребіндер вважає, що рецепт того напою вона вичитала у "Велесовій книзі" Там справді кілька разів згадується суря, "сура питна, на травах настояна" ("Оставляємо на сонці молоко наше у травах заноші, утовчемо до нього щавлю і тритрав'я, як сказано про старотці, і даймо цьому суритися, яримо тричі во славу богам п'ятикратденно..."). На жаль, дощечку, на якій був точний рецепт, Миролюбов не скопіював...

Але коли професор Хоржевський дарував мені книжку Ребіндера (це було у нього вдома), він почастував мене якимсь дивним напоєм. Я спитав його: "Що це?" І він сказав: "Суріка — напій, який готували у нас в Георгіївському монастирі з перебродженої сироватки, настояної на травах". Я попросив його дати рецепт, але він сказав: "На жаль, не маю права, не можу. Зв'язаний клятвою, даною отцю ігумену. Це напій праведників. Не можна давати його будь-кому. А я ще, вибачте, дуже мало вас знаю. Ви дуже довго там, у себе, в комуністичній Україні, жили неправдою" Він мав рацію, що не дав мені рецепта. Я таки грішник.

Це через мене заварилися всі оці підземні пригоди. Та хіба я знав, що моя зичлива сусідка, яка робила для мене, а особливо для дружини, стільки послуг, що мила Маргарита Зенонівна — зловісна Королева Марго? І я простодушно розказав їй те, що оце вам. А вона запалилася ідеєю будь-що розшукати рецепт чудодійного напою, який відводить старість і смерть, обіцяє довголіття.

– І вдалася для цього до методів підступних і страшних, — сказав капітан Горбатюк. — У злочинному світі полюбляють азартні ігри. І часто буває так, що доходить до гри "на життя". Той, кого програли, мусить бути вбитий. Королева Марго шантажувала Жору Лук'яненка, кажучи, що його "програли", але вона буцімто може викупити його, якщо він знайде для неї монастирський архів, а точніше — рецепт суріки.

— А чого вона саме Жору Лук'яненка вибрала для цього? — спитав Василь Сергійович.

— Резонне питання, — мовив капітан. — Справа в тому, що Жора Лук'яненко вважався колись у злочинному світі "щасливчиком", йому справді щастило швидко знаходити загублене — речі, гроші тощо. Такий собі кримінальний екстрасенс. До того ж він один час працював на шахті… Отже…

— Але цього разу "щасливчику", здається, не пощастило, — похитав головою професор.

— Не пощастило, — погодився капітан. — Очевидно, монахи вміли ховати своє добро… Між іншим, під час обшуку у Королеви Марго було знайдено не лише багато награбованих речей, а й ті старовинні сукні, сорочки й жіночі прикраси, які Капітан Немо примусив винести з музею бідну прибиральницю. Нащо вони були Королеві — не збагну.

— Це теж моя провина, — зітхнув професор. — Колись я сказав їй, що деякі вчені вважають, нібито у старих рукотворних речей: вишиваних

сорочок, платтів, жіночих прикрас, — є певне біоенергетичне поле, яке благотворно впливає на людину, бо старі майстри вкладали у свої витвори багато позитивних емоцій.

— Як же їй хотілося продовжити своє дорогоцінне життя! — вигукнув Женин дідусь.

— Вона страшенно побивалася, коли її везли у тюрму, — сказав капітан. — Так плакала, що мені навіть стало її шкода…

— Але мені здається, стародавні слов'яни все-таки мали рацію, — сказав професор. — То напій праведників. І справедливо, що будь-кому боги не дозволяють його давати… То вам не "кола". У масі своїй люди поки що не заслужили суріки. Хай вона лишається таємницею "Велесової книги"…

Розділ XXXI

Кроки під землею

— Тс-с-с! — приклав Женя палець до губів. — Чуєш?

Вітасик перестав дихати, прислухаючись.

— Ага! — ледь чутно прошепотів. — Ходить!

Вони принишкли біля отих грат-дверей під землею, звідки починався хід у лабіринт підземних печер монастиря.

На дверях висіли три міцні замки різного розміру — великий, більший і найбільший їх власноручно повісив професор Барабаш, який днями мав розпочати офіційне дослідження монастирського підземелля, для чого

була створена чимала комісія з учених-археологів і представників місцевих рад.

— Ходить! — впевнено повторив Вітасик.

Чи справді вони чули ті кроки у глибині підземного коридору, чи розбурхана їхня фантазія виказувала бажане за дійсне — хтозна.

— Невже не помилявся Жора Лук'яненко? Невже справді хтось там є? — прошепотів Женя.

— А що? Якийсь ченець, якого залишили стерегти монастирські скарби.

— І живе під землею сімдесят з гаком років?

— А що? Славний кошовий отаман Петро Калнишевський понад чверть століття просидів на Соловках у ямі під землею, а прожив сто тринадцять років. Без суріки.

— Його хоч годували. А цей як?

— Може, там такий склад, що хто його зна… А може, десь за багато кілометрів від села є потаємний вихід, і він час від часу поповнює запаси.

— Ти думаєш, що це звичайна людина?

— Думаю, що ні. Думаю, він володіє якимось надзвичайним екстрасенсорним даром. Інакше як пояснити появу отого кухлика з диким медом?..

Це було нове диво.

Вчора увечері баба Секлета, подоївши корову, понесла ставити молоко у льох і виявила на долівці дерев'яний кухлик із диким медом. Кухлик був старовинний, із різьбленим орнаментом якогось твердого темного дерева (може, навіть мореного дуба). А мед свіжий, запашний. Баба клялася, що в неї такого кухлика ніколи не було.

— Дребедєнь! — сміявся наступного ранку Андрій. — Вигадує баба. Щоб вам було цікаво… Набридло їй у самоті жити. Рада, що ви тут крутитеся. Ви не знаєте тої баби… Її кухлик, я певен.

Але хлопці Андрія не підтримали. Вони повірили бабі Секлеті. Легше всього сказати: "Дребедєнь", — і викинути з голови, не думати.

Баба так щиро дивувалася, так здвигала плечима:

— Ти диви! Знову Рукатий. То забирав, а тепер дає…

Вона наче забула, що забирав Жора Лук'яненко, а не Рукатий.

Та проникнення у льох із підземелля тепер виключалося: пролам був надійно замурований. Закидали землею хід і замуровували той-таки Андрій разом із татом.

Ні! То не була містифікація баби Секлети. Хлопці були певні.

— За день-два нагряне ота комісія, почнуться розкопки, дослідження… І він змушений буде зникнути, — з сумом сказав Женя.

— Ага… Шкода… — погодився Вітасик.

— Ти знаєш, я гадаю, що вони нічого не знайдуть.

— Я тільки-но хотів це саме сказати. Мені теж так здається.

— А все-таки добре було б знати рецепт тієї суріки.

— Але як стати праведником? Це ж і на уроках не побалакай, не прогуляй, не підкажи, не побийся, двійку не схопи…

— Важко, — зітхнув Женя.

— Тс-с-с! — тепер уже Вітасик приклав палець до губів. Вони затамували подих, прислухаючись.

Чулися чиїсь кроки.

У підземеллі хтось ходив…

notes

Примітки

1 — Нівелір — геодезичний інструмент для визначення різниці висот двох будь-яких точок земної поверхні (прим. ред.).